

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav germánských studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Dominika Střížková

Slovesné konstrukce vyjadřující budoucnost ve finštině

Verbal periphrases expressing future in Finnish

Ráda bych poděkovala Mgr. Lence Fárové, Ph. D. za veškeré rady, cenné připomínky k formální i obsahové stránce této práce a také za ochotu a trpělivost.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. 4. 2016

.....
Dominika Střížková

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá čtyřmi verbálními perifrázemi, kterými lze ve finském jazyce vyjádřit budoucí čas. V některých větách mohou tyto perifráze nahradit obvyklé použití přezentu, což je užitečné především v případě, kdy by nebylo zřejmé, zda sloveso v přezentním tvaru referuje k přítomnosti, nebo k budoucnosti. V této studii jsem se nejprve zaměřila na způsob použití zkoumaných slovesných spojení v jazyce. Hledala jsem také odpověď na otázku, za jakých podmínek je možné tato spojení použít nebo co jejich použití limituje. Mimo to jsem využila i paralelní vícejazyčný korpus, abych zjistila, jak se použití futurálních slovesných spojení liší v překladovém jazyce, jinými slovy jak způsob vyjadřování budoucího času v jiných jazycích finštinu ovlivňuje.

Klíčová slova: finština, vyjadřování budoucnosti, slovesné konstrukce, korpusová analýza

Tiivistelmä

Tämä kandidaatintyö käsittelee neljää perifrastista ilmausta, joilla suomen kielessä voi ilmaista tulevaa aikaa. Tietyissä lauseissa ne voivat korvata tavallisen preesensmuodon käytön. Tämä on hyödyllistä varsinkin lauseissa, joissa ei ole selvää, viittaako verbi preesensmuodossa nykytilanteeseen vai tulevaisuuteen. Tässä tutkielmassa halusin ensin ottaa selville, millä tavalla tutkittuja verbiliittoja käytetään kielessä. Etsin myös vastausta kysymykseen, millä ehdoilla mainittuja verbiliittoja voi käyttää tai mitä rajoittaa niiden käyttöä. Sen lisäksi tutkielmassa käytin rinnakkaista monikielistä korpusta, jotta saisin selville, miten futuristen verbiliittojen käyttö eroaa käännöskielessä eli miten muiden kielen tapa ilmaista tulevaa aikaa vaikuttaa suomeen.

Avainsanat: suomen kieli, tulevan ajan ilmaiseminen, verbiliitot, korpusanalyysi

Abstract

This bachelor thesis deals with four periphrastic expressions that can express the future in the Finnish language. In certain cases they can substitute the common use of the present which is useful especially in such sentences where it is not apparent whether the verb in the present form refers to the present or to the future. In this study, I first wanted to find out how these periphrastic verbal expressions are used in Finnish. I also wanted to answer the question under what conditions these expressions can be used or what it is that limits their use. In addition, I used a parallel multilingual corpus to find out how the use of the periphrastic expressions with future meaning differs in the translation language, in other words how the way to express the future in other languages influences Finnish.

Key words: Finnish, expression of the future, verbal periphrases, corpus-based analysis

Obsah

1. ÚVOD	7
2. BUDOUCÍ ČAS VE FINŠTINĚ	8
2. 1. Definice budoucího času	8
2. 2. Způsoby vyjadřování budoucnosti	9
2. 2. 1. Prézens.....	10
2. 2. 2. Verbální perifráze.....	10
2. 2. 3. Syntetické futurum	11
2. 3. Vyjadřování budoucnosti ve finštině.....	11
2. 4. Představení a morfologický rozbor zkoumaných perifrází.....	13
2. 4. 1. <i>Tulla + -mAAAn</i>	13
2. 4. 2. <i>Olla + -vA</i>	14
2. 4. 3. <i>Olla + -mAssA</i>	16
2. 4. 4. <i>Tulla + -neeksi</i>	17
2. 5. Polemika o používání tzv. <i>tulla-futuuri</i>	18
3. METODA A MATERIÁL	20
3. 1. Východisko korpusového výzkumu	20
3. 2. Dotazování v korpusu.....	22
4. ANALÝZA KORPUSOVÝCH DAT	23
4. 1. Webový korpus.....	23
4. 2. Subkorpusy Core: original a Core: translation	24
4. 2. 1. <i>Tulla + -mAAAn</i>	24
4. 2. 1. 1. Třídění konkordancí	25
4. 2. 1. 2. Výsledky.....	27
4. 2. 1. 3. Konstrukce <i>tulla + -mAAAn</i> – shrnutí	29
4. 2. 2. <i>Olla + -vA</i>	30
4. 2. 2. 1. Třídění konkordancí	30
4. 2. 2. 2. Výsledky.....	31
4. 2. 2. 3. Konstrukce <i>olla + -vA</i> – shrnutí	33
4. 2. 3. <i>Olla + -mAssA</i>	34
4. 2. 3. 1. Třídění konkordancí	35
4. 2. 3. 2. Výsledky.....	36
4. 2. 3. 3. Konstrukce <i>olla + -mAssA</i> – shrnutí	38
4. 2. 4. <i>Tulla + -neeksi</i>	39
4. 2. 4. 1. Třídění konkordancí	40

4. 2. 4. 2. Výsledky.....	40
4. 2. 4. 3. Konstrukce tulla + -neeksi – shrnutí.....	42
5. ZÁVĚR.....	44
6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47

1. Úvod

Absence futura ve finštině je jedna z prvních věcí, kterou se student naučí, když se seznamuje s finským systémem slovesných časů. Teprve později a při podrobnějším zkoumání se ukazuje, že i finština má různé způsoby vyjádření budoucího času, jen snad o něco rozmanitější a méně ustálené než například čeština.

Předmětem této práce jsou čtyři verbální perifráze, které slouží k vyjadřování budoucího času. Cílem práce bylo zjistit, zda se zkoumaná slovesná opisná vyjádření v současné finštině používají, a pokud ano, pak v jakém kontextu nebo za jakých podmínek. Mimo jiné jsem se zaměřila i na to, jaká slovesa se v těchto vyjádřeních obvykle vyskytují a jaké jsou hranice a omezení jejich použití.

Následně se můj zájem obracel k překladovým textům, jejichž originálním jazykem je čeština nebo angličtina. Snažila jsem se totiž zjistit, zda cizí jazyky, které futurum běžně vyjadřují s pomocí již gramatikalizovaných tvarů budoucího času nebo ustálených spojení s futurálním významem, ovlivňují použití zkoumaných slovesných konstrukcí při převádění cizojazyčného textu do finštiny. Výsledky jsem potom srovnávala s dostupnými literárními texty, které byly napsány v originále finsky.

V teoretické části této práce je nejprve definován budoucí čas obecně spolu se třemi základními způsoby jeho vyjadřování v různých jazycích. Následně se popis zaměřuje na finštinu a její možnosti vyjadřování futura a nakonec jsou představeny čtyři zkoumané perifráze včetně jejich morfologického rozboru.

Navazující část uvádí metodu a postupy, které jsem využila při hledání zkoumaných slovesných konstrukcí nejprve ve webovém korpusu *Araneum Finnicum Minus* a posléze i v paralelním korpusu *InterCorp*. V další části jsou uvedeny získané výsledky včetně jejich analýzy a specifik použití jednotlivých konstrukcí.

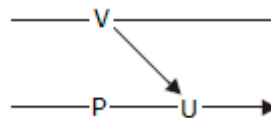
2. Budoucí čas ve finštině

2. 1. Definice budoucího času

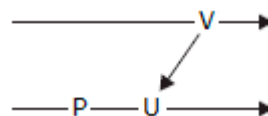
Jednou ze základních gramatických kategorií, kterou u sloves rozlišujeme, je slovesný čas neboli tempus. Tempus vyjadřuje vztah mezi okamžikem promluvy (*puhehetki*) a okamžikem, kdy dochází (nebo již došlo) k události vyjádřené přísudkem (*tapahtuma-aika*). V češtině je slovesný čas velmi úzce spjatý s kategorií vidu, se kterou se doplňuje a mnohdy i prolíná.¹

V některých případech se kromě okamžiku promluvy (P) a okamžiku události (U) hovoří ještě o časovém bodu, okamžiku, ke kterému je událost vztažena (V), tedy zda k ní dojde později, dříve nebo současně s jinou událostí. To sice není případ češtiny, ale ve finštině se toto rozlišení uplatňuje a hovoří se o tzv. *viittaushetki*.

Budoucí čas je případ, kdy událost (U) nastává později než okamžik promluvy (P), k němuž je událost také vztažena (V). Schematicky to lze vyjádřit takto: $P = V$ a zároveň $U > P$, a na časové ose zobrazit takto:²

Pro srovnání uvádím ještě časovou osu případu, kdy je k vyjádření budoucího času ve finštině využito perfektum. Okamžik události (U) je sice stále pozdější než okamžik promluvy (P), ovšem předchází jiné události, k níž je výpověď vztažena (V).³ O tomto případě bude ještě zmínka v kapitole 2. 3.

Budoucí čas má oproti minulému tu zvláštnost, že odkazuje k událostem, které se ještě nestaly. V zásadě tedy vyjadřuje jen určitou míru jistoty, přesvědčení nebo přání, aby se daná událost uskutečnila. Futurum tak vyjadřuje především očekávání, předpovědi nebo plány.⁴ Zároveň u budoucího času víc než u jakéhokoli jiného platí, že tvar slovesa (morfologické hledisko) nemusí vždy odpovídat významu (sémantickému hledisku). Například prézens lze použít k vyjádření budoucích dějů (ve finštině běžně, v češtině jen za určitých okolností), ale

¹ Nekula, 1995, str. 315

² Hakulinen, VISK, § 1543

³ Hakulinen, VISK, § 1547

⁴ Hakulinen, VISK, § 1542

také k vyjádření dějů minulých, pokud je řeč o tzv. historickém přezentu, který slouží jako stylistický prostředek oživení textu a vytvoření napětí při vyprávění o minulých událostech. V některých jazycích, jako je finština, morfologické futurum vůbec neexistuje a je tedy možné mluvit pouze o futurálním významu určitých konstrukcí a spojení.⁵

2. 2. Způsoby vyjadřování budoucnosti

Různé jazyky disponují různými prostředky pro vyjadřování budoucnosti. Tato vyjádření pak mohou napříč různými jazykovými skupinami vykazovat výrazné odlišnosti, ale i některé společné rysy. Obecně lze říci, že budoucí čas je ze všech slovesných časů vývojově nejmladší, a z toho důvodu disponuje také nejpestřejším inventářem prostředků, kterými jej mluvčí může vyjádřit. Ovšem ne vždy se jedná o prostředky gramatikalizované, tj. futurální tvar slovesa. Naopak se zdá, že mnohem častější jsou opisná vyjádření, která však s sebou obvykle přinášejí i sekundární význam modální nebo fázový.⁶

Minulost se v jazyce gramatikalizovala mnohem dříve, především díky přirozené tendenci vnímat svět bipolárně a v souvislosti s tím rozlišovat, zda něco nějakou vlastnost má či nemá. V tomto případě došlo ze všeho nejdříve k rozdělení vnímání času na „minulé“ a „neminulé“, přičemž druhá skupina v sobě zahrnuje jak přítomnost, tak budoucnost.⁷ O tom se blíže zmíním v kapitole 2. 2. 1.

Jak již bylo řečeno v kapitole 2. 1., budoucí čas vždy odkazuje k dějům, které se ještě neuskutečnily, jejich naplnění je více či méně pravděpodobné, očekávané nebo žádoucí. To je také jedno z vysvětlení, proč se s futurem tak často pojí již zmíněné, více či méně výrazné, modální zabarvení. Zatímco o minulých událostech má mluvčí přesnou představu, mnohdy založenou na vlastních zkušenostech, budoucnost vždy obsahuje velkou míru nejistoty a hypotetičnosti.⁸ Kromě různého stupně jistoty o uskutečnění děje v budoucnosti může mluvčí také referovat o tom, zda je naplnění děje podmíněno něčí subjektivní vůlí, nebo zda jde o objektivní nutnost.⁹

Často se liší i prostředky, jimiž mluvčí svou výpověď vztahuje k blízkému nebo naopak ke vzdálenému bodu v budoucnosti.

⁵ Hakulinen, VISK, § 1542

⁶ Bláha, 2008, str. 26

⁷ Bláha, 2008, str. 24

⁸ Bláha, 2008, str. 21

⁹ Bláha, 2008, str. 139

2. 2. 1. Prézens

Jedním z nejčastějších způsobů, jak lze v jazyce vyjádřit budoucí děj, je použití prézentu, obvykle doplněného příslovečným určením času, které explicitně odkazuje do budoucnosti. Vývojově jde o nejstarší způsob vyjadřování futura, protože – jak již bylo řečeno v kapitole 2. 2. – prvním dělením, které se ve vnímání času prosadilo, bylo rozlišování na „minulé“ a „neminulé“, zatímco přítomnost a budoucnost nějaký čas splývaly, a to především z toho důvodu, že děj započatý v přítomnosti obvykle v budoucnosti pokračuje nebo se alespoň projeví jeho následek, účinek či výsledek.¹⁰ Použití prézentu je však běžné i v dnešní době a v některých jazycích, například ve finštině nebo švédštině, je dokonce považováno za základní, respektive za jeden za základních způsobů vyjádření futura.

Naopak v jiných jazycích, mezi nimi i v češtině, může tento způsob vyjádření budoucího času nést silné modální zabarvení. Většinou jde o prostředek, kterým mluvčí vyjadřuje svou neochvějnou jistotu o naplnění děje, přičemž při použití slovesa ve druhé osobě se význam blíží imperativu.¹¹ Prézens se používá především při referování o událostech, které nastanou v blízké budoucnosti.

2. 2. 2. Verbální perifráze

Pravděpodobně nejrozšířenějším prostředkem pro vyjádření budoucnosti jsou verbální perifráze, tedy různá opisná vyjádření, která se skládají z finitního tvaru pomocného slovesa a z infinitivu nebo participia slovesa plnovýznamového. Nejčastějším pomocným slovesem bývá sloveso „být“ nebo sloveso vyjadřující pohyb, například „jít“ nebo „přijít“. V takovém případě bývá význam slovesa vyprázdněný a o žádný pohyb ve skutečnosti nejde.¹²

Většina jazyků má hned několik různých verbálních perifrází, které se od sebe mohou lišit i významově. Některé slouží například výhradně k referování o blízké budoucnosti, jiné mají modální odstín a vyjadřují postoj mluvčího k referovanému ději.

V češtině je spojení slovesa *být* s infinitivem základním způsobem vyjadřování futura bez dalšího modálního zabarvení. Další slovesa, která se pojí s infinitivem a vztahují obsah výpovědi k časovému bodu v budoucnosti, jsou například *jít*, *hodlat* nebo *chystat se* a také fázová slovesa *začít* nebo *začínat*. Jejich použití je méně časté a obvykle se vyskytuje jen v určitém kontextu.

¹⁰ Bláha, 2008, str. 26

¹¹ Bláha, 2008, str. 144

¹² Bláha, 2008, str. 147

2. 2. 3. Syntetické futurum

Některé jazyky disponují syntetickým futurem, tedy zvláštním tvarem slovesa, které nepotřebuje žádné další doplnění, tj. pomocné sloveso nebo časové adverbialie, pro vyjádření budoucího času. Takový tvar může vzniknout připojením přípony nebo předpony k určitému kmeni, v zásadě se tedy tvoří stejným způsobem jako jednoduché tvary minulých časů.

Zdá se ovšem, že v evropských jazycích je tento způsob vyjádření futura poměrně vzácný, a vyskytuje se především v románských jazycích, a to vedle dalších, výše popsaných způsobů. Tento způsob tvoření futura je běžný i v češtině, ve většině případů však u daného slovesa tvary přítomného a budoucího času splývají.¹³

Může se zdát poněkud paradoxní, že ačkoli finština – na rozdíl od germánských jazyků – také hojně využívá přípon a v menší míře i předpon, žádným takovýmto futurálním tvarem slovesa nedisponuje.

2. 3. Vyjadřování budoucnosti ve finštině

Ve finských mluvnicích, například v *Käyttökieleoppi*,¹⁴ se obvykle uvádí, že finština má čtyři slovesné časy: přítomný (*preesens*), předpřítomný (*perfekti*), minulý (*imperfekti*) a předminulý (*pluskvamperfekti*). Prézens se může vztahovat k přítomnosti i k budoucnosti, zatímco ostatní časy odkazují výhradně k minulosti. Výjimkou z tohoto pravidla je použití perfekta v časových vedlejších větách, kde vyjadřuje budoucí děj, který předchází jinému budoucímu ději. K tomuto případu se vztahuje druhá časová osa v kapitole 2. 1.

(1) *Kun olen kirjoittanut kirjeen, Pekka vie sen postiin.*¹⁵

Až budu mít dopis napsaný, Pekka ho odnese na poštu.

Slovesné časy lze dělit také z morfologického hlediska na jednoduché a složené, přičemž druhý typ výrazně převažuje. Jednoduché časy jsou totiž jenom dva: prézens a imperfektum, ovšem pouze v kladné větě. Složené slovesné časy jsou pak imperfektum a pluskvamperfektum, ale také všechny tvary záporu, ve kterých slovo vyjadřující zápor funguje jako samostatné sloveso a přijímá koncovky vyjadřující osobu a číslo.

Složené slovesné časy (s výjimkou záporu v prézentu) se skládají ze slovesa *olla* (být) a z plnovýznamového slovesa ve tvaru tzv. druhého aktivního participia (*ollut, olleet*).

¹³ Nekula, 1995, str. 317

¹⁴ Alho, Kauppinen, 2009, str. 93

¹⁵ White, 2008, str. 200

Například v příručce *Nykysuomen opas*¹⁶ se můžeme dočíst také o tzv. složeném přítomném času (*liittopreesens*), což je složený slovesný tvar s pomocným slovesem *olla*, který se svým významem vztahuje výhradně k budoucnosti. Při posunu celého tvaru do minulosti se pak hovoří o tzv. složeném imperfektu (*liittoimperfekt*).¹⁷

Při bližším zkoumání se ovšem ukazuje, že slovesných konstrukcí nebo opisných vyjádření, které svou stavbou připomínají výše popsané složené minulé časy, ale které odkazují k budoucnosti, je ve finštině více. Vedle slovesa *olla* se v nich v roli pomocného slovesa objevuje i *tulla* (přijít). Již zmiňovaný složený prezens tedy není jedinou možností, jak lze ve finštině vytvořit verbální perifrázi s futurálním významem. Tato a další tři zkoumané perifráze jsou podrobně představeny v kapitole 2. 4.

Nejběžnějším způsobem, jak lze ve finštině vyjádřit budoucnost, je již zmiňovaný přítomný tvar slovesa. Ten je většinou doplněn příslovečným určením času, s jehož pomocí je děj explicitně vztažen k budoucnosti, čímž je vyloučena možnost vyjádření interpretovat jako děj probíhající v přítomném okamžiku. Kromě příslovečného určení lze využít i možnosti variace pádové koncovky předmětu. Zatímco partitiv zdůrazňuje průběh a děj jako proces, akuzativ naopak vyjadřuje završení děje a jeho výsledek, který se obvykle dostaví až následně.¹⁸ Podobným způsobem funguje i čeština, která místo předmětu rozlišuje dokonavá a nedokonavá slovesa, přičemž v první skupině většinou splývají tvary přítomného a budoucího času. Rozdíl v obou jazycích je patrný z následující dvojice vět:

(2) *Kirjoitan kirjettä.* Píšu dopis.

(3) *Kirjoitan kirjeen.* Napíšu dopis.

Problém ovšem nastává v případě, kdy je věta záporná, a předmět musí mít pádovou koncovku partitivu nehledě na to, zda jde o průběh, nebo o výsledek děje.

Opisná vyjádření, jimiž se tato práce zabývá, mohou sice budoucí čas vyjádřit i v záporných větách a bez dalšího doplnění (např. příslovečného určení času), ale zároveň v určitém kontextu nebo při použití s některými typy sloves mohou mít jiný než futurální význam. Nejde tedy o budoucí čas, který by byl finštině vlastní, většinou slouží jen jako alternativa, která může textu dodat zvláštní stylistický odstín nebo zdůraznit některé jeho aspekty.

V obecném přehledu možností, jak finština může vyjádřit budoucí čas, je třeba zmínit také další slovesné způsoby kromě indikativu – konkrétně kondicionál a potenciál, protože

¹⁶ Ikola, 2001, str. 60

¹⁷ Ikola, 2001, str. 61

¹⁸ Alho, Kauppinen, 2009, str. 96

oba vyjadřují možnost, pravděpodobnost a částečně i vůli nebo naději mluvčího, že se referovaný děj uskuteční.¹⁹ Také ve zkoumaných verbálních perifrázích se pomocné sloveso může objevit ve tvaru kondicionálu nebo potenciálu. Těmito případy se však tato práce zabývat nebude a omezí se pouze na indikativ.

2. 4. Představení a morfologický rozbor zkoumaných perifrází

2. 4. 1. *Tulla* + *-mAAAn*

Konstrukce *tulla* + *-mAAAn*, často nazývaná *tulla-futuuri*, je jako způsob vyjádření futura zmiňovaná v mnoha finských mluvnicích, například v internetové verzi *Iso suomen kielioppi*²⁰ nebo v příručce *A Grammar Book of Finnish*.²¹ Také při pohledu na korpusová data je zřejmé, že ze zkoumaných konstrukcí má nejvyšší počet výskytů.

Tento způsob vyjádření futura se používá především ve větách, v nichž by z nějakého důvodu nemuselo být jasné, že se výpověď vztahuje k budoucnosti, ale často se vyskytuje i tam, kde by to bylo z kontextu zřejmé, nebo dokonce ve větách, které časové adverbiala odkazující do budoucnosti sice obsahují, ale konstrukce *tulla* + *-mAAAn* v tomto případě ještě více zdůrazňuje vztažení události k budoucímu časovému bodu nebo celé výpovědi dodává nové, zvláštní zabarvení, například slavnostní.²² Toto vyjádření se používá především ve větách obsahujících předpovědi a mluvčí jím většinou vyjadřuje své přesvědčení a víru, že se popisovaná událost uskuteční.²³

Tulla-futuuri je často považováno za jeden z vlivů švédštiny na finštinu (ve finském prostředí se používá termín *svetisismi*). Připomíná totiž švédskou futurální konstrukci, která má podobnou strukturu: finskému slovesu *tulla* odpovídá švédské *komma* (+ *att*), za kterým následuje infinitiv. Rozdíl lze spatřovat především ve významu, protože spojení *komma att* + infinitiv vyjadřuje nižší stupeň jistoty a slouží k referování o událostech, jejichž průběh a naplnění mluvčí nemůže ovlivnit. Spojení *komma att* + infinitiv proto nemusí ve finštině vždy odpovídat konstrukci *tulla* + *-mAAAn*, ale v některých případech tomu tak být může.

- (4) (...) se **tulee maksamaan** teille kaksikymmentä kruunua.²⁴
(...) det **kommer att kosta** er tjugu kronor.
(...) to vás bude stát dvacet korun.

¹⁹ Hakulinen, VISK, § 1545

²⁰ Hakulinen, VISK, § 1546

²¹ White, 2008, str. 204

²² Alho, Kauppinen, 2009, str. 95

²³ Hakulinen, VISK, § 1546

²⁴ InterCorp

Verbální perifráze se skládá z pomocného a plnovýznamového slovesa. Pomocným slovesem je v tomto případě *tulla*, které se může vyskytovat v podstatě ve všech osobách a v obou číslech, někdy také v pasivu, ačkoli jednotné číslo a zvláště první a třetí osoba se objevují nejčastěji. Celé spojení lze posunout do minulosti použitím slovesa *tulla* v imperfektu. V takovém případě konstrukce slouží k referování o události, která nastala po jiné události v minulosti. Je zajímavé, že podle Osma Ikoly je tato do minulosti posunutá konstrukce jen okrajovou záležitostí, protože ji často lze nahradit jednoduchým imperfektem. Při hledání v korpusových textech se však ukázalo, že sloveso *tulla* se vyskytuje v minulém čase skoro stejně často jako v přítomném.

- (5) *Tuon hetken voitohurma **tuli** aina **säilymään** hänen mielessään.*²⁵
Vítězoslavné opojení toho okamžiku mu nikdy nezmizí z mysli.

Plnovýznamové sloveso se v této konstrukci objevuje ve tvaru třetího infinitivu s pádovou koncovkou illativu, která má podle vokálové harmonie podobu *-maan* nebo *-mään*. Morfologická stavba celé konstrukce je patrná z podrobného schématu:

tulla + ole- + -ma- + -an → tulla olemaan: tulee olemaan (bude)
kmen III. inf. ILL

tulla + teke- + -mä- + -än → tulla tekemään: tulee tekemään (bude dělat)
kmen III. inf. ILL

Příkladové věty 6 a 7, převzaté z paralelního korpusu InterCorp,²⁶ ukazují různé způsoby použití této konstrukce.

- (6) *Tytöt, ette **tule ymmärtämään** sanaakaan.*
Dámy, nebudete z toho rozumět ani slovo.
(7) *Tämä päivä **tullaan muistamaan**.*
Dnešek zůstane v paměti.

2. 4. 2. *Olla* + -vA

Konstrukce *olla* + -vA, často nazývaná *liittopreesens* (složený prézens), je podobně jako spojení *tulla* + -mAA*n* zmíněna v mnoha gramatikách, například v *Iso suomen kielioppi*²⁷

²⁵ InterCorp

²⁶ InterCorp

²⁷ Hakulinen, VISK, § 1546

nebo v příručce *Nykysuomen opas*.²⁸ V uvedených knihách se však zároveň dočteme, že tato konstrukce je již zastaralá a textu dodává poněkud archaický ráz.²⁹

Liittopreesens má poměrně silný stylistický příznak vznešenosti či slavnostnosti, v běžném jazyce se proto už v podstatě nepoužívá, naopak ho najdeme v náboženských nebo historických textech. Jedním z příkladů mohou být historické romány Miky Waltariho, o nichž bude ještě řeč v kapitole 4. 2. 2. Spojení této konstrukce s náboženskými texty pramení patrně z toho, že jí bylo použito při prvním překladu Bible do finštiny a od té doby se zachovala jako součást náboženského jazyka.³⁰

Pomocným slovesem je v této verbální perifrázi sloveso *olla*, které se vyskytuje výhradně v jednotném čísle a téměř vždy ve 3. osobě. Ve 2. osobě se tato konstrukce používá při slavnostních slibech nebo v předpovědi osudu některých postav v již zmiňovaných historických románech. Plnovýznamové sloveso se vyskytuje ve tvaru prvního aktivního participia, kdy je k vokálovému kmeni slovesa připojena koncovka *-vA*. Morfologický rozbor celé perifráze je patrný ze schématu:

olla + ole- + -va → olla oleva: on oleva (bude)
kmen I. akt. participium

olla + teke- + -vää → olla tekevää: on tekevää (bude dělat)
kmen I. akt. participium

Podobně jako *tulla + -mAAAn* lze i tuto konstrukci posunout do minulosti použitím pomocného slovesa v imperfektu, jako je tomu ve větě 8. Mluvčí tak referuje o událostech, které se sice staly v minulosti, ale později než jiné události, k nimž se výpověď vztahuje.

(8) *Kaikesta tästä tiesin, että suuri farao oli pian kuoleva.*
Z toho všeho jsem poznal, že velký faraón brzy zemře.

Způsoby použití konstrukce *olla + -vA* dokládají příkladové věty 9 a 10 převzaté z paralelního korpusu:³¹

(9) *Ja paljon siitä on oleva väärin, mutta aivan tarpeeksi siitä on oleva oikein.*
Mnoho jich bude špatně, ale právě dost jich bude správně.

(10) *Ehkä Ammon on ilmestyvä minulle ja antava sydämelleni rauhan.*
Snad se mi tu zjeví veliký Amon a vnese klid do mého mladého srdce.

²⁸ Ikola, 2001, str. 60

²⁹ Hakulinen, VISK, § 1546

³⁰ Nikulin, 2011, str. 45

³¹ InterCorp

2. 4. 3. *Olla + -mAssA*

Konstrukce *olla + -mAssA* je ve funkci vyjadřování futura vzácnější než výše popsané typy. Jedinou mluvnicí, která o tomto způsobu vyjádření budoucího času pojednává, je *Iso suomen kielioppi*.³² O této konstrukci se lze sice dočíst i v článku Riitty Korhonen, který vyšel v časopisu *Kielikello*,³³ autorka však vycházela z výše uvedené mluvnice.

Spojení *olla + -mAssA* má obvykle význam průběhivosti popsaného děje, jako ve větě 11, čímž ještě zdůrazňuje přítomný čas, popřípadě slouží k vyjádření současnosti dvou různých dějů.

(11) *Äitiähän minä olen täällä katsomassa, äiti sai sydänkohtauksen, aika pahan.*
Přijel jsem za matkou, dostala infarkt, moc ošklivý.

Iso suomen kielioppi zároveň udává, že v této konstrukci se ve významu budoucího času mohou vyskytnout pouze telická slovesa,³⁴ což v češtině většinou odpovídá dokonavým slovesům, jejichž děj je završen a má nějaký výsledek. Nemůže tedy jít o dlouhodobý proces. Zároveň je nutné předem vyloučit sloveso *olla*, protože výraz *olla olemassa* je již lexikalizovaný ve významu ‚existovat‘.

Ve významu budoucího času se konstrukce *olla + -mAssA* vyskytuje především v novinových titulcích, v nichž pomocné sloveso *olla* může někdy chybět. Konstrukce se vztahuje zvláště k blízké budoucnosti.³⁵

Pomocné sloveso *olla* se může vyskytovat v zásadě ve všech osobách a v obou číslech. Plnovýznamové sloveso se pak připojuje ve tvaru třetího infinitivu s pádovou koncovkou inessivu. Morfologický rozbor nabízí schéma níže:

olla + saa- + *-ma-* + *-ssa* → *olla saamassa: on saamassa (dostane)*
kmen III. inf. INES

olla + pääse- + *-mä-* + *-ssä* → *olla pääsemässä: on pääsemässä (dostane se)*
kmen III. inf. INES

Způsoby použití této konstrukce ilustrují příkladové věty 12 a 13 převzaté z paralelního korpusu:³⁶

(12) *Me ollaan todistamassa sitä.*
Budem toho svědky.

³² Hakulinen, VISK, § 1546

³³ Korhonen, 2011

³⁴ Hakulinen, VISK, § 1546

³⁵ Hakulinen, VISK, § 1546

³⁶ InterCorp

(13) *En usko, että ne on tappamassa mua, ainakaan täällä.*
Nemyslím, že mě zabijou, aspoň ne tady.

2. 4. 4. *Tulla + -neeksi*

O konstrukci *tulla + -neeksi* se z autorů, jejichž mluvnicí jsem měla k dispozici, zmiňuje pouze Leila White v příručce *A Grammar Book of Finnish* (finsky *Suomen kielioppia ulkomaalaisille*).³⁷ Už na první pohled je zřejmé, že se tato konstrukce, zvláště ve srovnání s předchozími, používá poměrně zřídka a jen s některými slovesy, která už mnohdy v tomto tvaru představují lexikalizovaná spojení. Nejčastěji se objevuje výraz *tulla kuluneeksi*, který slouží k referování o výročích některých událostí.

Pomocné sloveso *tulla* se může vyskytovat ve všech osobách i v obou číslech, 3. osoba singuláru je však nejčastější. Plnovýznamové sloveso se pak objevuje ve tvaru druhého aktivního participia s pádovou koncovkou translativu. Toto participium, na rozdíl od výše zmiňovaných tvarů třetího infinitivu a prvního participia, vyžaduje konsonantní a nikoli vokálový kmen slovesa. Z toho důvodu disponuje několika alomorfy, které vznikly asimilací se slovesným kmenem. Morfologická stavba celé konstrukce je patrná ze schématu:

tulla + kulu- + *-nee-* + *-ksi* → *tulla kuluneeksi: tulee kuluneeksi* (uplyne)
kmen II. akt. part. TRANS

tulla + teh- + *-nee-* + *-ksi* → *tulla tehneeksi: tulee tehneeksi* (udělá)
kmen II. akt. part. TRANS

Možnosti použití této konstrukce nabízí příkladové věty 14 a 15 převzaté z paralelního korpusu:³⁸

(14) *Ensinnäkin siksi, että luovut toivostasi - ja siksi, että saatat **tulla tappaneeksi** viattomia ihmisiä.*

Zprvė, protože se vzdáváš víry v Boha a sebe zabiješ... a zadruhé, protože zabiješ nejen nepřátele, ale i nevinné lidi.

(15) *Tämän vuoden toukokuussa **tulee kuluneeksi** 20 vuotta erästä henkilökohtaisesta kokemuksestani.*

V květnu tohoto roku uplyne přesně 20 let od mého velmi zvláštního a osobního zážitku.

³⁷ White, 2008, str. 204

³⁸ InterCorp

2. 5. Polemika o používání tzv. *tulla-futuuri*

Ve Finsku několikrát proběhla debata týkající se používání tzv. *tulla-futuuri*, konstrukce se slovesem *tulla* vyjadřující budoucí čas. Lingvisté se snažili najít odpověď na dvě hlavní otázky:

- 1) Jde o vliv švédštiny a opravdu je toto vyjádření nefinské?
- 2) Je tato konstrukce ve finštině nutná, smí se vůbec používat, a pokud ano, tak jakým způsobem nebo za jakých podmínek?

V roce 1993 vydal finský lingvista Matti Vilppula článek, kterým reaguje na text Seppa Heikinheimoa, jenž používání konstrukce *tulla* + *-mAA*n tvrdě odsoudil. Vilppula však ve svém článku dokazuje, že existují věty, v nichž je použití této konstrukce nezbytné, aby byl jejich význam pochopen správně. Pro ilustraci uvádí toto podmínkové souvětí:

(16) *Jos me emme kykene sopeutumaan kansainvälisyteen, aineellinen kehityksemme **tulee olemaan surkea.***³⁹

Pokud se nedokážeme přizpůsobit internacionalizaci, náš materiální rozvoj **bude** žalostný.⁴⁰

Pokud by v obou větách byl pouze přítomný čas, nebylo zřejmé, zda je výrok mluvčího hypotézou o budoucím vývoji, nebo prostým konstatováním faktu o současné situaci. Stejný rozdíl ve významu by se ostatně projevil i v češtině.

Zároveň Vilppula udává příklady i takových vět, kde je tato konstrukce skutečně zbytečná, jak uvádí i název článku. Konstrukce *tulla* + *-mAA*n podle něj není sice špatná, v některých případech je dokonce nezbytná, jak se ukázalo ve větě 16. Neměla by se však užívat nadměrně a ve větách, kde k tomu není důvod, například proto, že obsahují časové adverbiala, které děj jednoznačně vztahují k budoucnosti. Budoucnost by v takovém případě byla vlastně vyjádřena dvakrát.⁴¹ Osmo Ikola je téhož názoru, jak se lze dočíst i z jeho příručky *Nykysuomen opas*.⁴²

Na Vilppulu navazuje článek Taru Kolehmainen(ové) z roku 2007, v němž se podrobněji zabývá historií konstrukce *tulla* + *-mAA*n. Zřejmě nejstarší zmínka o *tulla-futuuri* v mluvnicích finštiny pochází z roku 1865 z díla A. G. Corandera *Finsk satslära* (Finská syntax).⁴³ Na konci 19. století naopak E. N. Setälä ve své mluvnici uvádí, že jediným způsobem, jak může finština vyjádřit budoucí čas, je použití prezentu. Teprve ve 30. letech

³⁹ Vilppula, 1993

⁴⁰ Překlad vlastní

⁴¹ Vilppula, 1993

⁴² Ikola, 2001, str. 61

⁴³ Ikola, 1993

20. století se v mluvnici Lauriho Kettunena opět objevuje zmínka, že v případě nutnosti lze budoucí čas vyjádřit i opisem, ačkoli takový způsob považuje za poněkud neobratný a ne úplně finský.⁴⁴ V 50. letech Aarni Penttilä uvádí, že opisná vyjádření budoucího času (*tulla* + *-mAA*n nebo složený prézens *olla* + *-vA*) lze použít v případě, kdy by nebylo jisté, zda přítomný tvar slovesa odkazuje k přítomnosti, nebo k budoucnosti.⁴⁵ Takový názor v podstatě panuje dodnes.

Matti Vilppula připomíná, že *tulla-futuuri* není ve finštině nijak nová záležitost, a doklad použití této konstrukce nachází i v nářečích, a to nejen v těch západních, ale i ve východních, která švédštinou ovlivněná nejsou.⁴⁶ Nelze sice popřít, že se spojení *tulla* + *-mAA*n zřejmě zrodilo jako snaha o vytvoření ekvivalentu ke švédskému *komma att* + infinitiv, to ovšem není důvod k tomu, aby byl tento jev v jazyce potlačován, pokud v něm najde své využití. Ostatně není to zdaleka jediný vliv švédštiny na finštinu a snaha tuto konstrukci z finštiny vymýtit by podle některých vedla k ochuzení jazyka.⁴⁷

⁴⁴ Kolehmainen, 2007

⁴⁵ Kolehmainen, 2007

⁴⁶ Vilppula, 1993

⁴⁷ Kolehmainen, 2007

3. Metoda a materiál

3. 1. Východisko korpusového výzkumu

Základním informačním zdrojem pro tuto studii byl jazykový korpus, tedy rozsáhlá digitální databáze textů, jejíž elektronické zpracování umožňuje uchovávat velké množství dat a jejich soubor stále rozšiřovat. Všechna data jsou navíc ukládána ve stejném formátu, což usnadňuje jejich vyhledávání. Korpus obsahuje autentické texty (psané i mluvené) a uchovává je jako celky, čímž umožňuje zkoumat jazykové jevy zasazené do kontextu. Zároveň poskytuje také základní statistické údaje a vypovídá tak i o frekvenci a typickém úzu hledaných slov nebo jevů.⁴⁸

Všechny texty v korpusu obsažené jsou anotovány. Vnější anotace udává metainformace o celém textu, například typ textu, jméno autora, rok vydání apod. Vnitřní anotace podává strukturní informace o členění textu na kapitoly, odstavce, věty i jednotlivá slova. Slova jsou také morfologicky označována a je jim přiřazen tzv. tag, který obsahuje informace o jejich slovnědruhovém zařazení a popisuje jejich gramatické vlastnosti.⁴⁹

Existuje několik druhů korpusů, které se rozlišují například podle velikosti, zaměření, původu nebo stáří textů. Z hlediska této studie byl přínosný především paralelní korpus InterCorp v poslední dostupné verzi, tj. InterCorp verze 8 z roku 2015.⁵⁰ Paralelní korpus obsahuje vícejazyčné překladové texty, většinou originál a jeho různé jazykové mutace. V této práci byla využita především finskojazyčná verze Intercorp v8 - Finnish společně s příslušnými zarovnanými texty v češtině, které sloužily především k doplnění a ověření dat prostřednictvím překladu.

Korpus InterCorp v8 - Finnish obsahuje celkem čtyři druhy textů: beletrii, právníké texty, transkripce jednání v Evropském parlamentu a titulky k filmům. Zvláště poslední kategorie je velmi nespolehlivá, a tak do výzkumu zahrnuta nebyla. Nakonec jsem byla nucena vyloučit i právníké texty a transkripce jednání v Evropském parlamentu, protože u nich nebylo možné blíže specifikovat podmínky pro hledání, nebo ověřit, zda se jedná o opravdu původně finský (respektive český nebo anglický) text.

Pro jazykový výzkum tak bylo využito pouze jádro korpusu (Core), které tvoří beletristické texty. Ty jsou na rozdíl od ostatních tří kolekcí zarovnavány ručně, což snižuje chybovost při vyhledávání. Zároveň jsou opatřeny spolehlivými textovými metainformacemi

⁴⁸ Korpus, ČNK: Wiki

⁴⁹ Kocek, 2000, str. 6n.

⁵⁰ Korpus InterCorp verze 8, ČNK: Wiki

(na rozdíl od transkripce) a do jiného jazyka převáděny profesionálními překladateli (na rozdíl od filmových titulků).

Jak vyplývá z předcházejících odstavců, pro hledání v korpusovém materiálu jsem měla několik kritérií a požadavků ohledně zdrojových textů. Z toho důvodu jsem si ze všeho nejdříve vytvořila dva tzv. subkorpusy, které potřebná kritéria splňují. Oba obsahovaly pouze beletristické texty, přičemž v jednom případě bylo podmínkou, aby originálním jazykem díla byla finština, zatímco druhý subkorpus obsahoval texty, které byly do finštiny přeloženy z češtiny. Kvůli výraznému nepoměru velikostí a také pro větší rozmanitost zkoumaného materiálu jsem se následně rozhodla připojit i překladové texty, jejichž výchozím jazykem byla angličtina.

Takto tedy vznikly dva subkorpusy, pro které v této práci budu nadále používat názvy *Core: original* pro subkorpus obsahující originální texty a *Core: translation* pro subkorpus obsahující texty překladové. Pokud to bude možné, budu u překladového subkorpusu uvádět i údaje zvlášť pro obě jeho jazykové části, tj. češtinu respektive angličtinu jako výchozí jazyk. Velikost obou subkorpusů včetně srovnání obou jazyků u subkorpusu *Core: translation* uvádí Tabulka 1:

Subkorpus	Velikost (počet pozic) ⁵¹	Rozdíl (počet pozic)
Core: original	1 623 147	47 556
Core: translation	1 575 591	
- z toho čeština	717 106	141 379
- z toho angličtina	858 485	

Tabulka 1: Srovnání velikostí subkorpusů *Core: original* a *Core: translation*.

Pokud není určeno jinak, je zdrojem všech informací o výskytech hledaných jevů i všech příkladových vět (včetně jejich překladu do češtiny) korpus InterCorp v8 - Finnish. V opačném případě je příslušný informační zdroj uveden v poznámkách pod čarou.

Při hledání slovesných konstrukcí vyjadřujících budoucnost byl využit také webový korpus *Araneum Finnicum Minus* (dále jen „webový korpus“), který vznikl v roce 2014 na základě textů převzatých z vybraných finskojazyčných webových stránek.⁵² Jedná se ovšem o nereferenční korpus, což znamená, že jeho podoba se s časem může měnit.⁵³ Zároveň jde o

⁵¹ Velikost korpusů se neudává v počtu slov, nýbrž v počtu textových pozic, kam jsou započítány také například interpunkční značky. Místo pozice se někdy užívá výraz „token“.

⁵² Korpusy Aranea, ČNK: Wiki

⁵³ Referenční korpus, ČNK: Wiki

pouhý vzorek (konkrétně 10 %) z většího korpusu *Araneum Finnicum Maius*, který však do této studie vzhledem k velkému rozsahu zahrnut nebyl.

Webový korpus při velikosti 119 432 402 pozic představuje ukázkou rozsáhlého jazykového vzorku, zvláště ve srovnání s výše popsányými subkorpusy, které jsou svým rozsahem poměrně omezené. Z toho důvodu posloužil především jako výchozí bod při hledání odpovědi na otázku, zda se zkoumané slovesné konstrukce v současném jazyce vyskytují. Vzhledem k tomu, že nejde o paralelní korpus, nelze webový korpus využít při průzkumu zabývajícím se rozdílem mezi originálními a překladovými texty.

3. 2. Dotazování v korpusu

Při zkoumání verbálních perifrází s futurálním významem bylo nutné hledat podle lexikálních, morfologických i syntaktických kritérií. Z toho důvodu byla potřeba vytvořit si zadání v dotazovacím jazyce CQL (*corpus query language*),⁵⁴ který umožňuje vyhledávat mimo jiné slova pouze v určitém tvaru nebo určitého slovního druhu. Díky tomu lze například rozlišit tvary prvního aktivního participia, které ve větě stále mají funkci slovesného participia, od případů, kdy se tento tvar již stihl lexikalizovat a dostal se do běžného užívání jako přídavné jméno: například u slovesa *tulla* (přijít) může participium *tuleva* znamenat ‚přicházející‘ nebo ‚ten, kdo přichází‘, ale také jednoduše ‚budoucí, příští, následující‘, jako je tomu ve spojení *tuleva viikko* (příští týden). Jak už ale právě zmíněný příklad napovídá, u většiny slov může mít tentýž tvar různé významy a z toho důvodu bylo nutné výsledné věty ještě tříditi ručně a vyloučit ty, v nichž hledaná slova nemají požadovanou funkci.

Pro každou ze čtyř zkoumaných verbálních perifrází bylo třeba naformulovat vlastní dotaz, protože některé části dotazu byly sice společné, ale u plnovýznamového slovesa je morfologický tvar pokaždé jiný. Celý dotaz se skládá ze tří částí: první definuje pomocné sloveso *olla* nebo *tulla* a třetí udává tvar plnovýznamového slovesa. Prostřední část je jen doplňková a vložila jsem ji proto, aby mi korpus zobrazil i případy, kde je mezi pomocné a plnovýznamové sloveso vloženo ještě jiné slovo, například časové nebo modální příslovce: *aina* (vždy), *varmastí* (určitě, jistě).

Je nutné poznamenat, že každý korpus má poněkud odlišný způsob zápisu tagů (souborů gramatických kategorií), proto se dotaz zadaný ve webovém korpusu mírně liší od dotazu, na základě kterého proběhlo vyhledávání v rámci korpusu InterCorp v8.

⁵⁴ Dotazovací jazyk, ČNK: Wiki

4. Analýza korpusových dat

4. 1. Webový korpus

Cílem průzkumu ve webovém korpusu bylo odpovědět na otázku, zda se hledané verbální perifráze s futurálním významem v současném jazyce vyskytují a nakolik představují jen okrajovou záležitost. Pro čtyři hledané konstrukce vznikly čtyři dotazy, jejichž stavba je obecně charakterizována již v kapitole 3. 2. V kapitole 4. 2. jsou příslušné dotazy popsány znovu, podrobněji pro každou konstrukci zvlášť, přičemž jsou zdůrazněny především odlišnosti od předchozích dotazů.

Dotazy do webového korpusu byly zadány v tomto znění:

- 1) pro konstrukci *tulla* + *-mAAAn*:

```
[ lemma = "tulla" & tag = "V_Prsv_.*" ] [ ] {0, 3} [ tag = "V_Inf3_III" ]
```

- 2) pro konstrukci *olla* + *-vA*:

```
[ lemma = "olla" & tag = "V_Prsv_.*" ] [ ] {0, 3} [ tag = "PrsvPrc_Act_Nom_Sg" ]
```

- 3) pro konstrukci *olla* + *-mAssA*:

```
[ lemma = "olla" & tag = "V_Prsv_.*" ] [ ] {0, 3} [ tag = "V_Inf3_Ine" ]
```

- 4) pro konstrukci *tulla* + *-neeksi*:

```
[ lemma = "tulla" & tag = "V_Prsv_.*" ] [ ] {0, 3} [ tag = "PrfPrc_Act_Tra_Sg" ]
```

Při zadání prvního z dotazů získáváme 28 431 výsledků.⁵⁵ V tuto chvíli se rozsah webového korpusu stává naopak nevýhodou, protože takové množství vět není možné ručně roztřídit a ověřit, že se skutečně ve všech výskytech jedná o vyjádření budoucího času. V takovém případě poslouží jedna z korpusových funkcí, totiž možnost vytvořit si náhodný vzorek určitého množství vět. Následně byl blíže prozkoumán pouze tento vzorek, konkrétně 100 náhodně vybraných vět. Při analýze se ukázalo, že konstrukce *tulla* + *-mAAAn* ve většině případů splňuje potřebná kritéria a má význam budoucího času, i když v některých větách může mít i význam jiný. Zároveň je na první pohled zřejmé, že nejvyšší zastoupení na pozici plnovýznamového slovesa má v tomto spojení sloveso *olla*, přičemž pomocné sloveso je nejčastěji ve třetí osobě jednotného čísla: *tulee olemaan* (bude). Ostatní osoby a množné číslo se však vyskytují také.

⁵⁵ Araneum Finnicum Minus

V případě druhé konstrukce sice získáváme výsledků ještě více: 67 814 výskytů,⁵⁶ ale na rozdíl od předchozího případu je už při pohledu na náhodně vybraný vzorek 100 vět zřejmé, že větší podíl představují výskyty, v nichž má tvar participia funkci přídavného jména, například spojení *riittävä todiste* (dostatečný důkaz). Zároveň se objevují věty, v nichž je tag přiřazen nesprávně, a za pomocným slovesem *olla* následuje první pasivní participium (nikoli aktivní), které má při spojení s podmětem v genitivu význam nutnosti nebo povinnosti.⁵⁷ Pomocné sloveso se vyskytuje výhradně ve třetí osobě singuláru.

U spojení *olla + -mAssA* webový korpus zobrazí 40 846 výsledků,⁵⁸ ale sloveso *olla*, které má opět nejvyšší počet výskytů, má ve spojení *olla olemassa* už lexikalizovaný význam ‚existovat‘, a tudíž je třeba ho z výsledků vyloučit. Poté zůstane 28 880 vět. Při analýze náhodně vybraného vzorku 100 z nich se ukazuje, že většina futurální význam postrádá a místo toho vyjadřuje aktuální průběh děje nebo jeho současnost s jiným.

Poslední zadaný dotaz vyhledá pouze 813 výskytů,⁵⁹ z čehož lze usoudit, že slovesná konstrukce *tulla + -neeksi* není zdaleka tak častá jako předchozí tři.

Z provedeného průzkum je zřejmé, že hledané konstrukce se v současném jazyce sice vyskytují, ale často nabývají jiného významu, než je zkoumaný budoucí čas. Pro získání přesnějších údajů o tom, jaký poměr v tomto případě futurum představuje, je třeba se podívat do subkorpusů s beletristickými texty, kde nižší počet výskytů umožňuje protřídění všech zobrazených vět a vyloučení těch, které neobsahují futurální význam.

4. 2. Subkorpusy Core: original a Core: translation

4. 2. 1. *Tulla + -mAAAn*

Pro vyhledání konstrukce *tulla + -mAAAn* jsem si sestavila dotaz v tomto znění:

```
[ lemma = "tulla" & tag = "V:.*:.*:Prs:.*" ] [ ] {0, 3} [ tag = "V:Sg:Ill:Act:Inf3" ]
```

První závorka definuje pomocné sloveso *tulla*, přičemž při hledání budou vyloučeny jiné než prezentní tvary, abychom tak získali jen „čistý“ budoucí čas, a tím vyloučili případy, které by odpovídaly předbudoucímu času nebo odkazování k budoucímu bodu v časové rovině minulosti. Ostatní mluvnické kategorie slovesa (osoba, číslo, rod ad.) jsou ponechány bez specifikace (.*)

⁵⁶ Araneum Finnicum Minus

⁵⁷ Hakulinen, VISK, § 1581

⁵⁸ Araneum Finnicum Minus

⁵⁹ Araneum Finnicum Minus

Druhá závorka je prázdná, protože vložené slovo (nebo slova) může být v podstatě jakékoli. Nejčastěji jsou to příslovečná určení času, např. *aina* (vždy, stále), *pian* (brzy), *vielä* (ještě), *sitten* (pak, potom), *ikuisesti* (navždy, věčně), poměrně běžně se ale vyskytují i příslovečná určení vyjadřující jistotní modalitu: *varmasti* (určitě, jistě), *todennäköisesti* (pravděpodobně), případně některé spojky: *kuitenkin* (avšak, přesto), *myös* (také, též). Vzácněji bývá mezi pomocné a plnovýznamové sloveso vložen předmět jako ve větě 17.

(17) *En usko sinun koskaan katuvan, että olet ystävänä, mutta kultaa annan mukaasi joka tapauksessa, sillä tulet sen tarvitsemaan, (...).*

Nemyslím, že budeš litovat, že jsi mým přítelem, ale pro všechny případy ti dám zlato, neboť ho budeš mít zapotřebí, (...).

Třetí člen dotazu – plnovýznamové sloveso – je hledán pouze na základě gramatických kritérií, tzv. tagu, který označuje soubor požadovaných mluvnických kategorií – v tomto případě sloveso (V), jednotné číslo (Sg), pádová koncovka illativu (Ill), rod aktivní (Act) a třetí infinitiv (Inf3).

4. 2. 1. 1. Třídění konkordancí

Výsledky, které korpus zobrazí při zadání tohoto dotazu, je však nutné dále třídit, tentokrát ručně a podle sémantických kritérií. Ne všechna slovesa, která se za slovesem *tulla* vyskytují ve třetím infinitivu, totiž mají futurální význam. Celé spojení může také představovat součet významů jednotlivých jeho elementů, to znamená, že sloveso *tulla* si zachovává svůj pohybový význam ‚přijít, přijet‘ a třetí infinitiv pak označuje směr, účel nebo záměr. Typickým příkladem může být spojení *tulla hakemaan* (přijít vyzvednout).

V některých případech může mít sloveso *tulla* dokonce modální význam, pokud se pojí s podmětem v genitivu. V takové větě jde většinou o deontickou modalitu, která vyjadřuje vůli mluvčího nebo jeho přesvědčení, že realizace referovaného děje je nutná či záhodná.⁶⁰ Sloveso *tulla* v tomto významu se však nepojí se třetím infinitivem v illativu, který se ve větě 18 ve skutečnosti váže ke slovesu *kyetä* (být schopen, moci) a nikoli k *tulla*. Tento případ se ve zkoumaném materiálu beletristických textů vyskytl pouze jednou.

(18) *Vastaanottajan tulee kyetä tulkitsemaan värikenttien sijoittelu ja tunnistamaan siitä se emotionaalinen aihe, johon hänellä on hyvä suhde.*

Recipient musí být schopen dešifrovat konfiguraci barevných ploch a identifikovat v ní ono emocionální téma, ke kterému má dobrý vztah.

⁶⁰ Hakulinen, VISK, § 1562

Při třídění jsem často přihlédla k zarovnanému paralelnímu korpusu v češtině, kdy mi zejména v některých nejasných případech interpretace překladatele (a v části subkorpusu překladových textů i český originál) pomohla se rozhodnout, zda se jedná o futurum, nebo o pohybový význam.

Pro třídění jsem nakonec sestavila několik pravidel, která se nyní pokusím stručně shrnout. Futurální význam je typický zejména pro intranzitivní slovesa, přičemž jednoznačně nejvyšší frekvenci má sloveso *olla* (být), běžná jsou také slovesa *tapahtua* (stát se, přihodit se), *toimia* (působit, fungovat) a v beletrii i *kertoa* (vyprávět, popisovat), které se objevuje v pásmu vypravěče (o čem ještě bude vyprávět). Futurum se tímto způsobem tvoří často pro slovesa vyjadřující pocity, myšlení, smyslové vnímání a další duševní činnosti, například *kaivata* (stýskat se, postrádat), *ihmetellä* (divit se, podívat se) apod.

Futurální význam se dále objevuje ve větách, které mají význam obecný, například podmětem jsou substantiva *ihmiset* (lidé) nebo *hallitus* (vláda), popřípadě se na pozici přísudku objevuje poměrně neurčité sloveso: *tehdä* (dělat). Spojení mívá futurální význam také v případech, kdy jde o kolokaci: *ottaa huomioon* (vzít v potaz, v úvahu) nebo je předmětem tranzitivního slovesa něco abstraktního jako ve větě 19:

(19) *Se tulee herättämään pahennusta.*

Vzbudí to pohoršení.

U některých sloves pak záleží na jejich valenci: sloveso *näyttää* + ablativ (vypadat nějak, jevit se) má vždy futurální význam, zatímco *näyttää* + partitiv (ukázat něco) naopak obvykle zachovává součet původních významů, tj. „přijít a ukázat“.

Někdy lze futurální význam rozpoznat, když je v kontrastu s významem minulým. To nastává v případech, kdy v předcházející větě bývá perfektum nebo zkrácená vedlejší věta vyjadřující předčasnost:

(20) *Ja sinä, Valdemar Leppänen, joka nyt olet saapunut kotiin ensimmäisenä niistä, jotka ovat jo antaneet ja jotka vielä tulevat antamaan uhrinsa.*

A ty, Valdemare Leppänene, který ses vrátil domů jako první z těch, kteří už obětovali nebo ještě obětují to nejdražší, co měli!

Naopak typickými znaky vět, v nichž se zachovává pohybový význam slovesa *tulla*, jsou případy, kdy podmětem je konkrétní živá bytost (osoba nebo zvíře), sloveso je tranzitivní a jeho předmětem je buď jiná osoba (nebo zvíře), nejčastěji vyjádřená osobním zájmenem, popřípadě něco konkrétního a hmotného:

(21) *Kettu tulee raatelemaan kylmeneviä jäseniä.*

Zmrzlé končetiny přijde ohryzávat liška.

V některých případech je pohyb vyjádřen explicitně také tím, že za pomocným slovesem následuje příslovečné určení místa:

(22) *Jos kerran vielä tulet luoksemme syyttämään meitä väärillä syytöksillä , tuomitsemme sinut pahojen puheiden levittäjänä ja kansan villitsijänä (...).*

Přijdeš-li k nám ještě a budeš-li nás křivě obviňovat, odsoudíme tě, že rozšiřuješ zlé řeči a pobuřuješ lid, (...).

V neposlední řadě je nutné zkontrolovat, že pomocné a plnovýznamové sloveso patří do téže věty. Někdy se totiž může stát, že až tři vložená slova mezi nimi mohou obsahovat také konec věty (popřípadě spojku).⁶¹ V takovém případě pomocné a plnovýznamové sloveso nepatří k sobě, i když se v textu nacházejí blízko sebe. Tyto výskyty jsou ovšem poměrně vzácné a ve zkoumaných beletristických textech se objevily pouze třikrát, například:

(23) *Vasta metsästysmajan luona keisari tulee tajuhinsa ja pysähtyy katselemaan ympärilleen.*

Teprve u lovecké chaty se car vzpamatuje, zastaví a rozhlédne se kolem.

4. 2. 1. 2. *Výsledky*

Jak již bylo řečeno, první otázkou a cílem studie bylo zjistit, zda a jak se konstrukce *tulla + -mAA*n v současném jazyce používá. Orientační průzkum ve webovém korpusu popsáný v kapitole 4. 1. už potvrdil, že ano. Pro podrobnější zkoumání jsem se posléze zaměřila na subkorpuse originálních a překladových beletristických textů.

Tabulka 2 ukazuje celkový počet výskytů *tulla + -mAA*n v těchto dvou subkorpusech. Z tabulky je patrné, jaký podíl v tomto případě představuje futurum, když jsou z výsledných vět vyloučeny případy, které byly vyloučeny při třídění popsáném v kapitole 4. 2. 1. 1.

Subkorpus	Před tříděním	Po třídění
Core: original	191	147
Core: translation	187	150
- z toho čeština	101	75
- z toho angličtina	86	75

Tabulka 2: Počet výskytů *tulla + -mAA*n v subkorpusech Core: original a Core: translation před a po třídění na základě sémantiky.

⁶¹ Ve skutečnosti se totiž nejedná o slova, nýbrž o pozice, jejichž význam je definován v poznámce 51 v kapitole 3. 1.

Oba zkoumané subkorporusy mají přibližně stejnou velikost, ale protože i čísla v tabulce výše jsou přibližně stejná, je třeba najít objektivnější ukazatel četnosti výskytu hledaného jevu v jazyce. K tomuto účelu slouží hodnota i. p. m. (*instances per milion*), která udává počet výskytů hledaného jevu na milion pozic, a umožňuje tak přesně srovnávat frekvenci výskytu daného jevu i v různých velkých (sub)korpusech. Rozdíly mezi i. p. m. obou subkorporusů, které byly předmětem hlavního zkoumání, jsou patrné z Tabulky 3.

Subkorporus	Hodnota i. p. m.
Core: original	90,56
Core: translation (průměr)	95,20
- pouze čeština	104,59
- pouze angličtina	87,36

Tabulka 3: Hodnota i. p. m. pro subkorporusy Core: original a Core: translation.

Podobně jako ve webovém korpusu (v kapitole 4.1.) bylo i v subkorpusech beletristických textů nejfrekventovanějším slovesem *olla: tulee olemaan* (bude). Na druhém a třetím místě pak figurovala slovesa *tehdä: tulee tekemään* (bude dělat) a *nähdä: tulee näkemään* (uvidí). V Tabulce 4 jsou uvedena tato a několik dalších sloves, která měla alespoň pět výskytů (při součtu z obou subkorporusů): *saada: tulee saamaan* (dostane), *kertoa: tulee kertomaan* (bude vyprávět), *maksaa: tulee maksamaan* (bude stát / vyjde draho), *muuttua: tulee muuttumaan* (změní se).

Počty výskytů jsou srovnány i s webovým korpusem, je však třeba mít na paměti jeho velikost, která je asi 60x větší než u obou subkorporusů. Z webového korpusu jsem doplnila ještě sloveso *tapahtua: tulee tapahtumaan* (stane se), které mělo v tomto korpusu čtvrtou nejvyšší celkovou frekvenci (po *olla*, *tehdä* a *saada*), v subkorpusech se však nevyskytlo ani jednou. To může být zvláštní i s ohledem na to, že mluvnice *Käyttökieleoppi* udává sloveso *tapahtua* jako prototyp v této konstrukci a hovoří o *tulee tapahtumaan- konstruktio*.⁶² K údajům z webového korpusu je ještě třeba doplnit poznámku, že uvedené výsledky nejsou protříděné, a tudíž nelze vyloučit, že v některých případech se o budoucí čas nejedná. Procento takových případů je však nízké, v zásadě jde jen o problém s vloženou spojkou nebo koncem věty, o němž se zmiňuji v kapitole 4.2.1.1. U slovesa *maksaa* by záleželo na významu, ve kterém je ve větě použito. Pokud by mělo význam ‚platit, zaplatit‘, měla by konstrukce pravděpodobně pohybový význam. Naopak ve významu ‚stát‘ (o ceně) má futurální význam vždy.

⁶² Alho, Kauppinen, 2009, str. 95

Sloveso	Core: original	Core: translation	Webový korpus
tulla + olemaan	30	50	6787
tulla + tekemään	8	4	656
tulla + näkemään	7	4	395
tulla + saamaan	6	0	583
tulla + kertomaan	4	2	230
tulla + maksamaan	3	3	195
tulla + muuttumaan	2	3	296
tulla + tapahtumaan	0	0	492

Tabulka 4: Počet výskytů konstrukce *tulla + -mAA*n s vybranými slovesy v subkorpusech Core: original a Core: translation a ve webovém korpusu.

4. 2. 1. 3. Konstrukce *tulla + -mAA*n – shrnutí

Na základě výsledků uvedených v kapitole 4. 2. 1. 2. lze říct, že konstrukce *tulla + -mAA*n se vyskytuje i v současném jazyce a zejména s přihlédnutím k výsledkům z webového korpusu lze usuzovat, že ani nejde o nijak výrazně marginální jev. Z Tabulky 2 je zároveň zřejmé, že futurální význam slovesa *tulla* v této konstrukci převažuje nad původním, tj. pohybovým významem, přičemž v některých případech se pohybový a futurální význam nemusejí nutně vylučovat, jak dokládá věta 24, kdy jde sice o pohyb (příchod návštěvníka), ale děj lze poměrně snadno interpretovat jako událost, která teprve nastane:

(24) *Hyvä on, tulen käymään, hän lupasi.*
 „Tak dobře, stavím se u vás,“ slíbil.

Jak vyplynulo z Tabulky 4, slouží konstrukce *tulla + -mAA*n k vyjadřování futura zejména u intranzitivních sloves, která vyjadřují nějaký neurčitý či neohraničený děj (*olla, tehdä*) nebo změnu (*muuttua*), případně představují slovesa smyslového vnímání (*nähdä*).

Pokud jde o odpověď na druhou z výzkumných otázek, tedy rozdíl v užívání konstrukce *tulla + -mAA*n v originálním a překladovém jazyce, nejsou výsledná čísla v Tabulce 3 zdaleka tak jednoznačná. Hodnoty i. p. m, které představují objektivní srovnání, se od sebe neliší tak výrazně, jak by se dalo očekávat. Pokud srovnáme výsledné číslo u obou subkorpusů, je přesto patrné, že výskyt konstrukce *tulla + -mAA*n u překladových textů mírně převažuje.

Větší rozdíl mezi hodnotami i. p. m. však pozorujeme u jednotlivých jazyků. Zatímco pro angličtinu je výsledné číslo jen o málo menší než pro finštinu, v případě češtiny získáváme naopak vyšší hodnotu, která se od průměru liší už o něco výrazněji. Příčinou může

být české explicitní futurum „bude“, ale i menší rozsah této části překladového subkorpusu (ve srovnání s o něco větší angličtinou), protože absolutní počet výskytů je u obou jazyků stejný.

4. 2. 2. *Olla + -vA*

Pro vyhledání konstrukce *olla + -vA* v subkorpusech beletristických textů posloužil dotaz v této podobě:

```
[ lemma = "olla" & tag = "V:.*:.*:Prs:.*" ] [ ] {0, 3} [ tag = "V:Sg:Nom:Act:PrsPrs:Pos" ]
```

Vytvořen byl analogicky z dotazu v kapitole 4. 2. 1., pouze pomocné sloveso *tulla* bylo nahrazeno slovesem *olla* a ve třetí části dotazu bylo třeba zadat tag ve zcela novém znění, protože tentokrát nehledáme infinitiv, nýbrž tzv. první aktivní participium. Sloveso (V) tak musí být v jednotném čísle (Sg) a v nominativu (Nom) a již z názvu vyplývá, že slovesný rod je aktivní (Act). Řadová číslovka „první“ pak vyjadřuje, že jde o participium (Prs) v přítomném čase (Prs). Vzhledem k tomu, že participium představuje adjektivní tvar slovesa, může se stejně jako přídavná jména stupňovat. Poslední značka tedy udává, že v tomto případě jde o základní tvar, tj. pozitiv (Pos), a nikoli o komparativ nebo superlativ.

Podobně jako v předchozím případě mohou být mezi pomocné a plnovýznamové sloveso vložena další slova, přičemž se potvrzuje pozorování z kapitoly 4. 2. 1., že nejčastěji jde o příslovečná určení času. V obou případech se objevují slova *aina* (vždy, stále), *pian* (brzy), *vielä* (ještě) nebo *ikuisesti* (navždy, věčně). Do spojení *olla + -vA* byly vloženy i další, například *vasta* (teprve), *silloin* (tehdy, v tu dobu) a *kerran* (jednou). Opět se objevují i modální vyjádření: *tietenkin* (samozřejmě), a spojky: *myös* (také, též).

4. 2. 2. 1. *Třídění konkordancí*

Také v tomto případě je nutné všechny věty, které korpus zobrazí, ještě ručně roztrždit. Na rozdíl od konstrukce *tulla + -mAAn* se však v případě *olla + -vA* nejedná o sémantické, ale spíše o širší syntaktické třídění. Participium s koncovkou *-vA* totiž ve větě může mít několik funkcí v závislosti na slovosledu a vztazích mezi větnými členy.

Někdy dochází k lexikalizaci participiálních tvarů, které se pak začínají používat jako přídavná jména. Takové případy lze poměrně snadno rozpoznat, když stojí na pozici přívlastku a předcházejí podstatným jménům, která blíže rozvíjejí, nebo jsou spojena s dalšími adjektivy v mnohonásobný přívlastek.

(25) *Ääni on surullisen tasainen ja toistuva kuin kuolinkello.*

Zvuk je smutně jednotvárný a opakuje se jako umíráček.

Dalším častým jevem je zkrácená vedlejší věta. První aktivní participium se totiž používá pro nahrazování vedlejší věty přívlastkové. Některé případy jsou vyloučeny alespoň tím, že participium v této funkci se může vyskytovat ve všech pádech i v obou číslech, zatímco v dotazu bylo zadáno, že budou vyhledána jen participia v základním tvaru. Jedním z vodítek k rozpoznání participia ve funkci ztrácené věty byl další rozvíjející větný člen, který v takovém případě vždy musí participiu předcházet, a vzhledem k formulaci dotazu je tak obsažen v jednom až třech vynechaných slovech. Nejčastěji jde o příslovečné určení nebo předmět, jako je tomu ve větě 26.

(26) *Mustan lammen rinne on kuin kuumuutta huokuv uuni, metsän äänet ovat vaienneet ja latvojen yläpuolella kohoilevat pelottavina vuorina sinimustat pilvet.*

Břeh černého jezera sálá jako rozpálená pec. Hlasy lesa umlkly a nad korunami stromů se výhrůžně kupí modročerné mraky.

Při hledání v korpusu jsem narazila na problém, zmíněný již v kapitole 4. 1., kdy u některých sloves došlo ke špatnému rozpoznávání aktivního a pasivního participia, a tak se do výsledků přimíchaly věty, v nichž sice bylo participium s koncovkou *-vA*, té ovšem předcházela značka pasiva *-tA-* respektive *-ttA-*. Pasivní participium se hojně používá v modálních větách, kde zároveň vyžaduje podmět v genitivu. U originálních textů se vyskytlo celkem pět vět tohoto typu, u překladových textů jich bylo šest.

(27) *Ennen kaikkea meidän on voitava hyväksyä se ja luottaa siihen ainakin samassa määrin kuin olemme hyväksyneet BBC:n uutiset ja luottaneet niihin - ja kenties teemme niin edelleen.*

A nejvíc ze všeho ji potřebujeme přijmout a věřit jí alespoň tak, jak jsme věřili - a možná ještě stále věříme - zprávám ze světa na BBC.

Nakonec bylo opět nutné zkontrolovat, že pomocné i plnovýznamové sloveso patří do téže věty, tedy že ve vynechaných pozicích mezi nimi není spojka nebo interpunkční znaménko. Při tomto posledním třídění byly vyloučeny čtyři výsledky u originálních textů a u překladových dokonce deset.

4. 2. 2. 2. Výsledky

Při hledání konstrukce *olla* + *-vA* nebyl webový korpus tak nápomocný jako u předchozí konstrukce. Při zadání dotazu v CQL se sice zobrazilo velké množství výsledků,

zároveň se však ukázalo, že většina z nich nepředstavuje futurum, nýbrž má jednu z funkcí popsaných v kapitole 4. 2. 2. 1.

Pro zjištění přesnějšího poměru mezi futurálním a nefuturálním významem spojení slovesa *olla* s prvním aktivním participiem bylo nutné se podrobněji zaměřit na beletristické texty. Tabulka 5 ukazuje rozdíl mezi počtem výsledků, které odpovídají dotazu v CQL, a počtem vět, které zůstaly i po vyloučení nevyhovujících případů s jiným než futurálním významem.

Subkorpus	Před tříděním	Po třídění
Core: original	277	185
Core: translation	133	15
- z toho čeština	49	10
- z toho angličtina	84	5

Tabulka 5: Počet výskytů *olla + -vA* v subkorpusech Core: original a Core: translation před a po ručním třídění.

Abychom získali přesnější představu o rozdílu ve frekvenci výskytů konstrukce *olla + -vA* v subkorpusech Core: original a Core: translation, bylo třeba opět přihlídnout k hodnotám i. p. m. Tabulka 6 udává rozdíly mezi hodnotami i. p. m. v obou subkorpusech, které byly získány po ručním vytřídění a vyloučení vět bez futurálního významu.

Subkorpus	Hodnota i. p. m.
Core: original	113,98
Core: translation (průměr)	9,52
- z toho čeština	13,94
- z toho angličtina	5,82

Tabulka 6: Hodnota i. p. m. pro subkorpusey Core: original a Core: translation.

Na první pohled si lze povšimnout výrazného rozdílu mezi originálními a překladovými texty ve prospěch těch, které byly napsány původně finsky. V tomto případě se příčina vysvětlí v okamžiku, kdy se podíváme i na původ textů, ve kterých se konstrukce *olla + -vA* vyskytuje. Jednoznačně nejvyšší frekvenci totiž tato konstrukce má u textů Miky Waltariho. Pro srovnání s dalšími texty slouží Tabulka 7 obsahující absolutní počet výskytů v textech seřazených podle autorů. Zároveň je třeba poznamenat, že hodnota i. p. m. se v tomto případě vztahuje pouze ke konkrétnímu literárnímu dílu, popřípadě dílům, nikdy však nejde o více než dvě knihy od téhož autora (takový případ je v tabulce označen hvězdičkou).

Nejde tedy o vztažení k rozsahu celého subkorpusu beletrie, z toho důvodu může i jediný výskyt, pokud se objevil v románu kratšího rozsahu, představovat poměrně vysoké i. p. m.

Autor	Počet výskytů	i. p. m.	Autor	Počet výskytů	i. p. m.
Mika Waltari *	174	392,33	Karel Čapek	6	72,04
Väinö Linna *	7	15,39	Jaroslav Hašek	4	18,84
Arto Paasilinna	2	15,62	Ray Bradbury	3	65,89
Johanna Sinisalo	1	25,03	James Lovelock	1	19,57
Kari Hotakainen	1	6,98	Douglas Adams	1	11,18

Tabulka 7: Počet výskytů konstrukce *olla + -vA* a hodnoty i. p. m. v textech podle jednotlivých autorů.

Pro srovnání je zajímavé uvést, že i. p. m. celého subkorpusu Core: original bez Waltariho děl by se snížilo na hodnotu 6,78, čímž by se přiblížilo hodnotě pro překladové texty, jejichž výchozím jazykem je angličtina.

Pokud jde o četnost výskytů konkrétních sloves, figuruje na prvním místě opět sloveso *olla: on oleva* (bude). V obou subkorpusech se také vyskytlo sloveso *tapahtua: on tapahtuva* (stane se). Další tři slovesa s alespoň pěti celkovými výskyty se objevila pouze v subkorpusu obsahujícím originální finskojazyčné texty a šlo o tato slovesa: *saada: on saava* (dostane), *palata: on palaava* (vrátí se), *muistaa: on muistava* (vzpomene si). Tabulka 8 uvádí srovnání počtu výskytů výše zmíněných sloves v obou subkorpusech a srovnává je s výskyty ve webovém korpusu, kde ovšem může jít i o věty s jiným než futurálním významem, a tak jsou tyto údaje pouze orientační.

Sloveso	Core: original	Core: translation	Webový korpus
<i>olla + oleva</i>	62	5	2778
<i>olla + tapahtuva</i>	7	2	150
<i>olla + saava</i>	8	0	51
<i>olla + palaava</i>	8	0	16
<i>olla + muistava</i>	5	0	2

Tabulka 8: Počet výskytů konstrukce *olla + -vA* s vybranými slovesy v subkorpusech Core: original a Core: translation a ve webovém korpusu.

4. 2. 2. 3. Konstrukce *olla + -vA* – shrnutí

Jak bylo již řečeno v kapitole 2. 4. 2., složený přezens (*liittopreesens*) je dnes už považován za archaický výraz, což potvrzují i výsledky uvedené v kapitole 4. 2. 2. 2.

Jednoznačně nejvyšší výskyt má konstrukce *olla* + *-vA* v historických románech Miky Waltariho, kde slouží jako prostředek k vykreslení atmosféry starého světa, a dal by se možná považovat za jeden z rysů tohoto typu textů.

Z moderních textů už konstrukce *olla* + *-vA* pomalu mizí, případně se omezuje opravdu jen na výjimečné a slavnostní projevy. Často se vyskytuje ve spojení *Niin on ollut ja niin on oleva*. (Tak tomu bylo a tak tomu bude), případně ještě s vloženým příslovcem *aina* (vždy). Konstrukce se tedy používá především v předpovědích (zejména se slovesy *olla* a *tapahtua*) a ve slavnostních slibech (často se slovesy *saada*, *palata* a *muistaa*).

Zároveň je ovšem zřejmé, že spojení slovesa *olla* s prvním aktivním participiem se v jazyce čím dál častěji uplatňuje v jiných funkcích než pro vyjádření budoucího času. Jak bylo patrné z třídění vět, většina z nich byla vyloučena, protože participium bylo použito jako přídavné jméno nebo šlo o zkrácenou vedlejší větu přívlastkovou.

Na druhou z výzkumných otázek týkající se rozdílu mezi originálním a překladovým textem je obtížnější odpovědět, protože Waltariho dílo představuje rozsáhlý textový vzorek a v podstatě nejvýraznější zdroj výskytů hledaného jevu. Jak už ale bylo uvedeno v kapitole 4. 2. 2. 2., pokud by se výskyty z jeho historických románů nebraly v úvahu, výsledná hodnota i. p. m. by byla mnohem nižší, blízká hodnotě pro překlady z angličtiny.

Vyšší číslo u překladových textů vycházejících z češtiny může být kromě poněkud menšího rozsahu subkorpusu (ve srovnání s angličtinou) způsobeno také faktem, že z hlediska roku vydání jsou v této části zkoumaných textů obsažena nejstarší díla. Výskyt konstrukce *olla* + *-vA* tak může být také snahou překladatele zachovat některé zastaralejší výrazy v dílech Jaroslava Haška a Karla Čapka.

4. 2. 3. *Olla* + *-mAssA*

Pro vyhledání konstrukce *olla* + *-mAssA* v subkorpusech byl sestaven dotaz v CQL v následujícím znění:

```
[ lemma = "olla" & tag = "V:.*:.*:Prs:.*" ] [ ] {0, 3} [ tag = "V:Sg:Ine:Act:Inf3" & lemma! = "olla" ]
```

První dva členy dotazu jsou stejné jako u předchozí konstrukce. Podle očekávání se ovšem změnilo zadání hledaných gramatických kategorií: tag nyní obsahuje podmínku, že má být vyhledán třetí infinitiv (Inf3) s pádovou koncovkou inessivu (Ines), přičemž slovesný rod je aktivní (Act) a číslo jednotné (Sg).

U předchozích dvou konstrukcí mělo nejvyšší frekvenci výskytu sloveso *olla*. Tak tomu ostatně je i v případě konstrukce *olla + -mAssA*, ovšem výraz *olla olemassa* je již lexikalizovaný ve významu ‚existovat‘, a tudíž toto spojení futurální význam mít nemůže. Toto sloveso by tedy bylo nutné vyfiltrovat z frekvenčního seznamu lemmat, avšak rychlejším způsobem ho lze vyloučit, a tím si třídění usnadnit, už rovnou v zadání v CQL. U třetího členu tak byla přidána podmínka, že na místě plnovýznamového slovesa nemůže být sloveso *olla* (lemma! = ”olla”). Tím se vyloučily všechny výskyty tohoto slovesa bez ohledu na to, zda mu předcházela vynechaná slova či nikoli (což by ve frekvenčním seznamu lemmat bylo zobrazeno odděleně).

Na pozici vynechaných slov mezi slovesy se opět objevila některá již známá časová příslovce: *aina* (vždy), *vasta* (teprve) a *kerran* (jednou). Znovu se objevil i výraz vyjadřující jistotní modalitu: *mahdollisesti* (možná, snad), a také opakování: *taas* (znovu, zase).

4. 2. 3. 1. Třídění konkordancí

Přestože výraz *olla olemassa* byl z vyhledávání vyloučen už při zadání dotazu, bylo třeba opět věty projít a z výsledných konkordancí odstranit ty, které neměly futurální význam. Podobně jako v případě konstrukce *tulla + -mAA*n bylo ruční třídění založené především na sémantických kritériích. V případě *olla + -mAssA* ovšem bylo obtížnější rozhodnout, kdy se jedná o futurální význam. Celé spojení totiž často slouží k vyjádření současnosti dvou dějů a v některých případech může být sporné, zda dva děje opravdu probíhají současně, nebo těsně po sobě.

Konstrukce *olla + -mAssA* nabývá futurálního významu především u sloves vyjadřujících jednorázový děj, který je završen a má nějaký výsledek. Typickými slovesy tohoto druhu jsou například *saada* (dostat, obdržet, získat), *päästä* (dostat se někam, být přijat do), *alkaa* (začít, zahájit) nebo *avata* (otevřít).

Většina sloves však ve třetím infinitivu vyjadřuje proces nějakého děje, který probíhá současně s jiným dějem. Často jde o frekventovaná obecná slovesa, jako jsou *tehdä* (dělat), *etsiä* (hledat). Při třídění se ukázalo, že význam současnosti dějů je typický také pro intransitivní slovesa vyjadřující pohyb, vývoj nebo změnu, například *muuttua* (měnit se), *kehittyä* (vyvíjet se). V této konstrukci nelze použít ani frekventativní slovesa se suffixem *-ella* nebo jeho modifikací, například *katsella* (sledovat, prohlížet si) nebo *kysellä* (vyptávat se).

Mezi výslednými konkordancemi se objevily i věty, v nichž mezi sloveso *olla* a třetí infinitiv v inessivu bylo vloženo ještě sloveso *käydä*, a infinitiv se tak vztahoval k tomuto

vloženému slovesu a nikoli k *olla*. V originálních textech se taková věta objevila třikrát, v překladových čtyřikrát.

(28) *Tärkeää ei ole lisäkin kirkon valmistuminen Pietarin 300-vuotisjuhlia varten, tärkeää on käydä katsomassa sairasta isää.*

Není důležité připravit chrám svatého Izáka k třístému výročí založení Petrohradu, důležité je navštívit nemocného otce.

Při dalším třídění bylo nutné vyloučit věty, které obsahovaly perfektum. Sloveso *olla* v prezentu totiž funguje jako pomocné sloveso i při tvorbě perfekta a plnovýznamové sloveso ve tvaru druhého aktivního participia (s koncovkou *-nut* nebo *-nyt*) pak bylo jedním z vynechaných slov předcházejících třetímu infinitivu v inessivu. V originálních textech se perfektum vyskytlo jedenáctkrát, v překladových pouze pětkrát.

(29) *Kun olemme kerran olleet todistamassa tätä transformaatiota, haluamme tulla lumotuiksi uudestaan ja intensiivisemmin.*

Jakmile jsme byli jednou svědky této transformace, jsme ochotni nechat se okouzlit znovu a intenzivněji.

Nakonec byly vyloučeny ještě tři věty v originálních a dvě v překladových textech, protože slovesa z hledané perifráze nepatřila do téže věty.

4. 2. 3. 2. Výsledky

Podobně jako u konstrukce *olla + -vA*, webový korpus není ani v tomto případě příliš nápomocný při hledání pouze na základě gramatických kritérií, protože většina sloves se v této konstrukci ve futurálním významu nevyskytuje. Přesnější vyčíslení poměru mezi futurálním a nefuturálním významem tak bylo možné opět pouze v ručně vytříděných větách z beletristických textů. Tabulka 9 udává celkový počet výskytů konstrukce *olla + -mAssA* v subkorpusech a srovnává ho s počtem vět, ve kterých jde (nebo může jít) o futurum. Pro zajímavost jsou v tabulce v závorce uvedena i čísla udávající počet výskytů s *olla olemassa*.

Subkorpus	Před tříděním	Po třídění
Core: original	(159) 110	31
Core: translation	(334) 120	19
- z toho čeština	(108) 55	9
- z toho angličtina	(226) 65	10

Tabulka 9: Počet výskytů *olla + -mAssA* v subkorpusech Core: original a Core: translation před a po třídění.

Pro přesnější srovnání frekvence výskytu konstrukce *olla + -mAssA* v obou subkorpusech opět poslouží hodnoty i. p. m. uvedené v Tabulce 10.

Subkorpus	Hodnota i. p. m.
Core: original	19,10
Core: translation (průměr)	12,06
- pouze čeština	12,55
- pouze angličtina	11,65

Tabulka 10: Hodnota i. p. m. pro subkorpusy Core: original a Core: translation.

Jak vyplynulo z popisu v kapitole 4. 2. 3. 1., jsou sémantická kritéria pro futurální význam v konstrukci *olla + -mAssA* poměrně omezující, a tak lze v tomto spojení použít jen některá slovesa, a je třeba poznamenat, že u daného slovesa nemají futurální význam vždy všechny jeho výskyty. Příkladem může být *nousta*, které může znamenat ‚vstát, povstat‘, zároveň však může odpovídat českému nedokonavému ‚vstávat, stoupat‘ nebo také ‚vycházet‘, pokud je řeč o slunci. V beletristických textech se toto sloveso vyskytlo ve významu budoucího času pouze v této větě v subkorpusu Core: original:

(30) *Minun on näet huolellisesti varjeltava mainettani sen korkean aseman tähden, johon olen nousemassa.*

Musím dbát totiž pečlivě o svou pověst pro ono vysoké místo, na něž dosednu.

Naopak ve webovém korpusu se sloveso *nousta* vyskytovalo častěji v průběhovém významu či při vyjádření současnosti s jiným dějem jako ve větě 31.

(31) *Aurinko on nousemassa ja taivas on persikan sävyinen.*

Slunce vychází a obloha je zbarvená do broskvového odstínu.⁶³

Při sestavování tabulky udávající četnost výskytů jednotlivých sloves tedy nebylo příliš mnoho možností, protože většina sloves se v beletristických textech vyskytla pouze jednou. Podmínku uvedenou u předchozích konstrukcí, totiž že dané sloveso se ve zkoumaném vzorku (při součtu výskytů z obou subkorpusech) muselo objevit alespoň pětkrát, bylo nyní nutné snížit na číslo tři. Po uplatnění tohoto kritéria zůstala pouze čtyři slovesa, která jsou uvedena v Tabulce 11. Pro srovnání tabulka uvádí i počet výskytů těchto vybraných sloves ve webovém korpusu. Opět je nutné poznamenat, že jde jen o orientační číslo, věty totiž neprošly ručním tříděním a lze předpokládat, že jen část z nich opravdu má význam budoucího času.

⁶³ Překlad vlastní

Sloveso	Core: original	Core: translation	Webový korpus
olla + pääsemässä	2	4	126
olla + saamassa	0	4	359
olla + alkamassa	1	2	411
olla + avaamassa	3	0	75

Tabulka 11: Počet výskytů konstrukce *olla + -mAssA* s vybranými slovesy v subkorpusech Core: original a Core: translation a ve webovém korpusu.

4. 2. 3. 3. Konstrukce *olla + -mAssA* – shrnutí

Na rozdíl od předchozích dvou konstrukcí je *olla + -mAssA* ve futurálním významu spíše marginální záležitost, jak vyplývá z nízkých čísel v tabulkách v kapitole 4. 2. 3. 2. Použití této konstrukce pro vyjádření budoucnosti je omezené: vztahuje se pouze k blízké budoucnosti a vyskytují se v ní jen některá slovesa, která vyjadřují završení děje.

Je zajímavé, že konstrukce *olla + -mAssA* je do češtiny málokdy přeložena explicitním futurem „bude“. Ve skutečnosti jde jen o tři věty z celkem 31 ze subkorpusu Core: original. Ve většině případů je toto spojení do češtiny převedeno s pomocí slovesa „začínat“, případně s pomocí sloves „chtít“ nebo „chystat se“, jako je tomu ve větách 32 a 33. Někdy je spojení přeloženo užitím výrazu „už už“ jako ve větě 34. V tomto případě se naopak zdá, že je silnější vliv při překladu z finštiny než naopak. V opačném směru, tedy z češtiny do finštiny je výraz „už už“ častěji převáděn s pomocí tzv. páteho infinitivu,⁶⁴ který *Iso suomen kielioppi* označuje jako *mAisilla-muoto*⁶⁵ nebo jako *olla tekemäisillään -rakenne*.⁶⁶

(32) *Olen tapaamassa poikaani.*

Chci se sejit se synem.

(33) *Juuri kun Hopeaniemi on jo helpottuneena ehdottamassa Ukon vaihtamista Dylaniin, kasetilta kuuluu kolinaa (...).*

Právě když se Hopeaniemi už s úlevou chystá navrhnout vyměnit Starouše za Dylana, ozve se z kazety lomoz (...).

(34) *Olen työntämässä lasia pois, mutta sitten kiristän poskilihakseni ja kumoan drinkin.*

Užuž od sebe sklenici odstrkuju, ale pak sevru obličejové svaly a hodím drink do sebe.

Konstrukce *olla + -mAssA* se často objevuje ve větách, kdy chce mluvčí vyjádřit, že se podmět chystal něco udělat, ale náhlá změna nebo jiná událost mu v tom zabránila nebo jeho úmysl změnila. Dokladem mohou být právě příkladové věty 33 a 34.

⁶⁴ Lindroos, 1982, str. 125

⁶⁵ Hakulinen, VISK, § 492

⁶⁶ Hakulinen, VISK, § 1521

Pokud jde o otázku rozdílu mezi originálním a překladovým textem, stojí za povšimnutí, že po vyloučení výrazu *olla olemassa* je výchozí počet vět ke třídění podobný: 110 pro originální, 120 pro překladové texty. Ovšem po vyloučení vět s jiným než futurálním významem zůstává počet výskytů vyšší u originálních textů – jde o 31 případů ve srovnání s 19 větami v subkorpusu Core: translation. Je zajímavé, že tentokrát jsou hodnoty i. p. m. vyšší u finského originálu a zároveň se od sebe (na rozdíl od předchozích konstrukcí) příliš neodlišují hodnoty pro překlady z češtiny a angličtiny.

4. 2. 4. *Tulla + -neeksi*

Pro vyhledání konstrukce *tulla + -neeksi* byl dotaz zadán v tomto znění:

```
[ lemma = "tulla" & tag = "V:.*:.*:Prs:.*" ] [ ] {0, 3} [ tag = "V:Sg:Tra:Act:PrfPrs:Pos" ]
```

První dva členy jsou stejné, jako tomu bylo u konstrukce *tulla + -mAAAn*, odlišuje se opět jen formulace zadání tagu. Hledané plnovýznamové sloveso (V) nyní musí být ve tvaru translativu (Tra) druhého aktivního participia (Prs), které jinak slouží k vyjadřování minulosti (Prf). Číslo zůstává jednotné (Sg), slovesný rod aktivní (Act) a z hlediska stupňování jde o základní stupeň, tj. pozitiv (Pos).

Vložená slova mezi pomocným a plnovýznamovým slovesem jsou opět nejčastěji příslovečná určení času, zvláště pokud se na pozici plnovýznamového slovesa vyskytuje sloveso *kulua* (uplynout). Kromě již známého *aina* (vždy) a *pian* (brzy) se často objevuje také spojení *tänä vuonna* (letos). Spojení *tulla kuluneeksi* se většinou používá, když mluvčí chce referovat o nějakém výročí jako ve větě 35.

(35) *Tänään tulee kuluneeksi kahdeksan vuotta Paavali I:n kuolemasta.*

Dnes uplyne osm let od smrti Pavla I.

Z časových výrazů se objevuje také *tänään* (dnes) nebo *harvoin* (zřídka). Několik výskytů má i spojka *myös* (také, též) a výraz *samalla* (zároveň, současně). V beletristických textech se objevilo i slovo *vain* (jenom, pouze). Je zajímavé, že na rozdíl od předchozích konstrukcí se vložená slova v případě *tulla + -neeksi* vyskytují méně často, a případy, kdy jsou vložena dvě nebo dokonce tři slova, jsou výjimečné.

4. 2. 4. 1. Třídění konkordancí

Podobně jako u předchozích konstrukcí bylo nutné zobrazené výsledky ještě roztrdit a vyloučit tak případy, kdy sloveso nemá význam budoucího času. Hlavní kritérium bylo tentokrát opět sémantické. Nejvyšší počet výskytů v beletristických textech měl výraz *tulla ajatelleeksi*, ten už se ovšem lexikalizoval ve významu ‚napadnout‘ (o myšlence), ‚pomyslet si‘, případně ‚pomyslet na‘ nebo ‚tušit‘. Tento výraz se v originálních textech vyskytl celkem třikrát, v překladových dvakrát.

(36) *Moniko tulee ajatelleeksi esimerkiksi pääskysenpesää hajottaessaan että se myös on koti.*
Kohopak napadne například, když ničí vlaštovčí hnízdo, že je to vlastně taky dům, taky domov?

Při dalším třídění byly vyloučeny ještě ty věty, v nichž participium v translativu mělo funkci přívlastku a chovalo se jako přídavné jméno. Celý výraz tak vyjadřoval změnu stavu, která se projevuje u osoby vyjádřené v podmětu. Ve skutečnosti šlo však pouze o jeden případ v subkorpusu Core: original.

(37) *Ei ole ihme, jos hän tulee kiihtyneeksi tarpeettomasti, Taskinen puuttui keskusteluun.*
„Není divu, pokud se občas zbytečně rozhorlí,“ vstoupil do hovoru Taskinen.

Lexikalizovaný je také výraz *tulla kuluneeksi* ve významu ‚uplynout‘ (o čase). Ten ovšem nabývá významu budoucího času, a proto byl ve výsledcích ponechán. V beletristických textech byl zaznamenán pouze jednou – jde o příkladovou větu 35.

V popisu třídění konkordancí u předchozích tří konstrukcí byly zmíněny i případy, kdy ve vynechaných pozicích mezi pomocným a plnovýznamovým slovesem figurovala spojka nebo konec věty. Takový případ se u konstrukce *tulla + -neeksi* nevyskytl ani jednou.

4. 2. 4. 2. Výsledky

Orientační průzkum ve webovém korpusu ukázal, že konstrukce *tulla + -neeksi* se sice v současném jazyce vyskytuje, avšak ve výrazně menší míře než ostatní tři zkoumané verbální perifráze. Zároveň se ovšem zdá, že na rozdíl od konstrukcí *olla + -vA* a *olla + -mAssA* u konstrukce *tulla + -neeksi* převažuje význam budoucího času nad jinými.

K podrobnějšímu zkoumání opět posloužily subkorpora s originálními a překladovými beletristickými texty. Ze zobrazených výsledků byly vyloučeny ty, které význam budoucího času nemají, a spadají do jedné ze dvou kategorií popsaných v kapitole 4. 2. 4. 1. Celkový

počet zobrazených výsledků je patrný z Tabulky 12, zároveň je možné ho srovnat s počtem vět, které zůstaly i po sémantickém třídění.

Subkorpus	Před tříděním	Po třídění
Core: original	7	3
Core: translation	8	6
- z toho čeština	4	2
- z toho angličtina	4	4

Tabulka 12: Počet výskytů *tulla + -neeksi* v subkorpusech Core: original a Core: translation před a po třídění.

Jak vyplývá z údajů v tabulce, v případě originálních textů zůstaly pro výzkum relevantní pouze tři výsledky. Jedna z vět byla již uvedena jako příkladová věta 35, další dvě uvádím zde:

(38) *Te luulette hiljaisuudella peittäväne kaiken, mutta voi kuinka paljon tulette paljastaneeksi.*

Myslíte si, že mlčením zakryjete všecko, ale kolik toho panečku odhalujete.

(39) (...) *isä senkun seisoo yllättäen vastaantullutta tuttavaansa liki ja hievauttaessaan jalkaansa tulee survaiseeksi matoa vielä kerran.*

(...) otec stojí vedle známého, kterého nečekaně potkal, a když pohne nohou, strčí do žížaly ještě jednou.

Je zajímavé, že v případě překladových textů byly vyloučeny pouze dvě věty, přičemž v obou šlo o spojení *tulla ajatelleeksi*. Při zběžném průzkumu na větším jazykovém vzorku webového korpusu se ukázalo, že i v tomto případě výraz *tulla ajatelleeksi* představuje asi čtvrtinu všech výskytů.

Dalším krokem je srovnání frekvencí výskytů hledané konstrukce. Hodnoty i. p. m. udává Tabulka 13.

Subkorpus	Hodnota i. p. m.
Core: original	1,85
Core: translation (průměr)	3,81
- pouze čeština	2,79
- pouze angličtina	4,66

Tabulka 13: Hodnota i. p. m. pro subkorpusy Core: original a Core: translation.

Sestavení tabulky udávající, která slovesa se v konstrukci *tulla + -neeksi* objevují nejčastěji, bylo obtížnější než u předchozích konstrukcí, protože ve zkoumaných subkorpusech nemělo žádné sloveso víc než jeden výskyt. U této konstrukce byl naopak

webový korpus nápomocný, protože díky svému rozsahu umožňoval vyhledat některá slovesa ve větším množství příkladových vět, a tak alespoň přibližně porovnat jejich frekvenci v Tabulce 14.

Sloveso	Core: original	Core: translation	Webový korpus
tulla + kuluneeksi	1	0	335
tulla + paljastaneeksi	1	0	8
tulla + sanoneeksi	0	1	13
tulla + tuottaneeksi	0	1	3
tulla + ryhtyneeksi	0	1	2
tulla + tehneeksi	0	0	28

Tabulka 14: Počet výskytů konstrukce *tulla + -neeksi* s vybranými slovesy v subkorpusech Core: original a Core: translation a ve webovém korpusu.

V Tabulce 14 jsou obsažena všechna slovesa, která se vyskytla v subkorpusech beletristických textů a zároveň ve webovém korpusu. To představuje dva z celkem tří výskytů v subkorpusu Core: original a tři ze šesti v Core: translation. Zbývá čtyři slovesa se ve webovém korpusu neobjevila ani jednou, a jedná se tak zřejmě jen o náhodný výskyt.

Do tabulky bylo přidáno také sloveso *tehdä: tulee tehneeksi* (udělá), protože ve webovém korpusu mělo třetí nejvyšší počet výskytů (po výrazech *tulla kuluneeksi* a *tulla ajatelleeksi*).

4. 2. 4. 3. Konstrukce *tulla + -neeksi* – shrnutí

Malý počet získaných výsledků ukazuje, že konstrukce *tulla + -neeksi* je v jazyce poměrně okrajová záležitost a vyskytuje se především ve spojení se slovesem *kulua*, které bylo uvedeno i v mluvnici *A Grammar Book of Finnish*⁶⁷ zmíněné v kapitole 2. 4. 4. Hledání v korpusu potvrdilo, že spojení *tulla kuluneeksi* má přesvědčivě nejvyšší počet výskytů – desetkrát vyšší v porovnání s ostatními slovesy (s výjimkou *tulla ajatelleeksi*, které má podobný počet výskytů). Zároveň se ukázalo, že konstrukce *tulla + -neeksi* se nemusí nutně omezovat pouze na sloveso *kulua*, ale lze ji využít i u jiných sloves, zvláště *tehdä*, ale také *sanoa* (říct), popřípadě *ottaa* (vzít), *antaa* (dát) a některých dalších.

Ačkoli je svým počtem výskytů konstrukce *tulla + -neeksi* spíše vzácnou záležitostí, je nutné poznamenat, že na rozdíl od konstrukcí *olla + -vA* a *olla + -mAssA* v tomto případě převažuje význam budoucího času nad jinými. Problematický je jen lexikalizovaný výraz

⁶⁷ White, 2008, str. 204

tulla ajatelleeksi a některá další slovesa vyjadřující změnu stavu, například *kiihtyä: kiihtynyt* (podrážděný, rozrušený).

Na druhou z výzkumných otázek – jaký je rozdíl mezi originálním a překladovým textem – není možné odpovědět. Celkový počet výskytů je tak nízký, že čísla nelze považovat za průkazná, protože může jít jen o náhodný výskyt. Hledání v rozsáhlém webovém korpusu sice u některých sloves (uvedených v Tabulce 14) ukázalo, že o náhodný výskyt nejde, avšak ani s pomocí dat z tohoto korpusu nelze na otázku odpovědět, protože webový korpus nedisponuje překlady do jiných jazyků.

5. Závěr

Z korpusového výzkumu vyplynulo, že všechny zkoumané perifrázy se sice v současné finštině vyskytují, mezi způsobem a četností jejich použití jsou však velké rozdíly. Hledané konstrukce se objevovaly jak v článcích převzatých z webových stránek, tak v dílech krásné literatury, což ukazuje, že jejich použití se neomezuje jen na určitý styl. Neměla jsem ovšem k dispozici všechny druhy textu, a tudíž na tomto poli zůstává prostor pro další zkoumání, například v oblasti publicistiky nebo v odborných textech.

V rámci zkoumaných slovesných konstrukcí vyjadřují budoucnost nejčastěji ty s pomocným slovesem *tulla*, tedy *tulla + -mAAAn* a *tulla + -neeksi*. Pro tyto verbální perifrázy existuje méně sémantických restrikcí než pro zbylé dvě. Použití *tulla + -mAAAn* omezuje v zásadě jen případy, kdy si sloveso *tulla* zachovává svůj pohybový význam a plnovýznamové sloveso vyjadřuje účel nebo cíl pohybu, například ve spojení *tulla hakemaan* (přijít vyzvednout). Použití konstrukce *tulla + -neeksi* je významově omezeno jen slovesem *ajatella*, které se ve tvaru *tulla ajatelleeksi* již lexikalizovalo. Problematická mohou být i slovesa vyjadřující změnu stavu, jejichž význam je ve spojení s *tulla* ještě posílen. Procento případů, kdy slovesné vyjádření *tulla + -neeksi* nese futurální význam, se sice blíží hodnotám pro *tulla + -mAAAn*, ovšem jeho celkový počet výskytů v jazyce je nesrovnatelně menší než u konstrukce se třetím infinitivem.

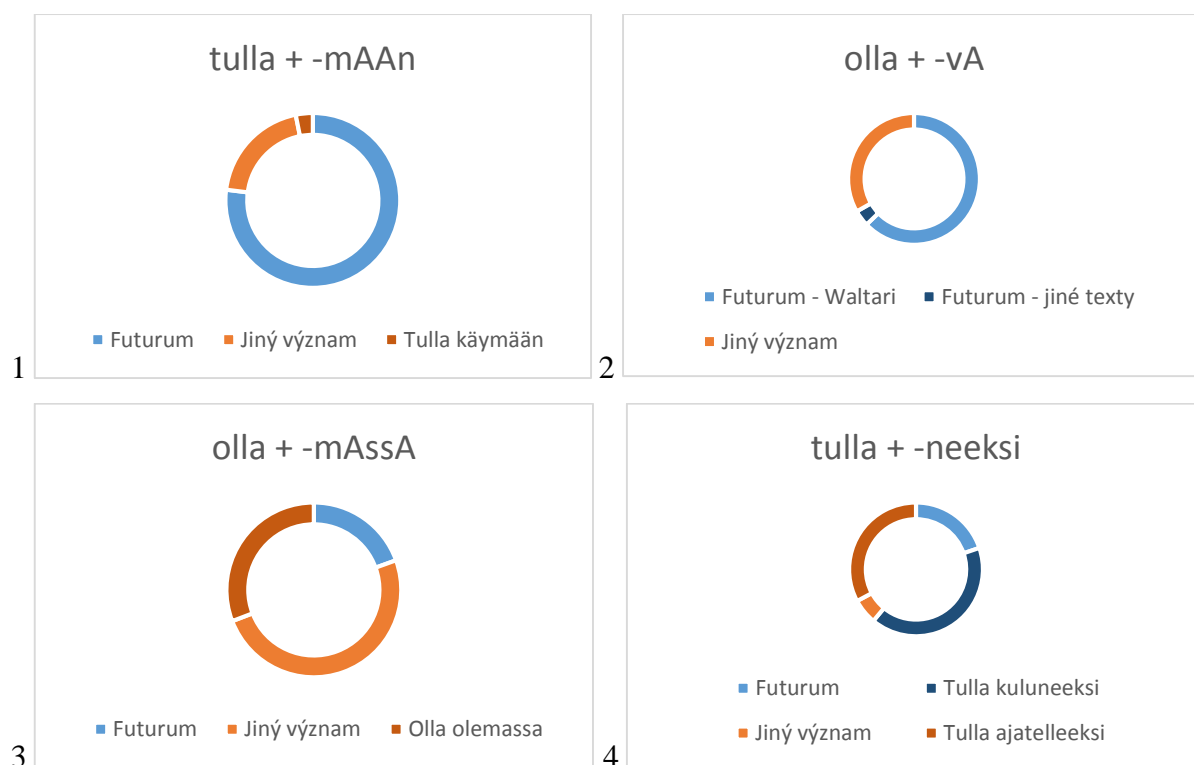
Spojení *olla + -vA* a *olla + -mAssA* se sice v jazyce vyskytují běžně, při podrobnějším zkoumání se však ukazuje, že význam budoucího času mají jen výjimečně. Zvláště použití *olla + -vA* se omezuje jen na určité typy textů (zejména náboženské nebo historické) a v dnešní době už je považováno za archaické. První aktivní participium se ve zkoumaných větách objevuje častěji ve funkci adjektiva nebo zkrácené vedlejší věty přívlastkové než ve významu budoucího času. Spojení *olla + -mAssA* se častěji používá ve svém původním významu pro vyjádření aktuálního průběhu děje, případně pro referování o současnosti dvou dějů. Ve významu budoucího času se vyskytuje jen s několika málo slovesy, která vyjadřují jednorázovou činnost s určitým výsledkem, a jeho použití se omezuje především na novinové titulky, zatímco v běžném textu se v tomto významu objevuje poměrně zřídka.

Hodnoty i. p. m. umožňují srovnávat frekvenci výskytů hledaných jevů v korpusu. Pro každou z konstrukcí jsem je v analýze korpusových dat v kapitole 4. 2. uváděla zvlášť a porovnávala mezi sebou hodnoty pro originální a překladové texty. Nyní uvádím tyto hodnoty ze subkorpusu Core: original znovu a najednou pro všechny čtyři konstrukce, aby bylo možné srovnat jejich výskyt mezi sebou, a tím doložit tvrzení uvedené výše, tedy že s výjimkou konstrukce *tulla + -mAAAn* jde o poměrně marginální jev, protože i výskyt *olla + -vA* jsou

silně ovlivněny skladbou textového materiálu v subkorpusu Core: original. Pro získání hodnot pro konstrukci *tulla + -neeksi* jsem využila i webový korpus, protože pouhé tři výsledky z subkorpusu Core: original nebyly dostačující. Hodnoty z webového korpusu jsou však pouze přibližné.

<i>tulla + -mAA</i> n	i. p. m. 90,56	
<i>olla + -vA</i>	i. p. m. 113,98	bez Waltariho textů: 6,78
<i>olla + -mAssA</i>	i. p. m. 19,10	
<i>tulla + neeksi</i>	i. p. m. 1,85	ve webovém korpusu 4,15

Kromě počtu výskytů je třeba srovnat i procento případů, kdy zkoumaná konstrukce skutečně má význam budoucího času. Konstrukce *tulla + mAA*n se ve futurálním významu vyskytuje přibližně v 76 % případů, konstrukce *olla + -vA* celkem v 66 % případů, konstrukce *olla + -mAssA* ve 20 % a konstrukce *tulla + -neeksi* v 60 %. Rozdíl mezi výskyty s futurálním a s jiným významem je patrný z následujících Grafů 1-4:

Grafy 1-4: Srovnání podílu futurálního a jiných významů u zkoumaných konstrukcí: 1) *tulla + -mAA*n, 2) *olla + -vA*, 3) *olla + -mAssA*, 4) *tulla + -neeksi*.⁶⁸

Na základě výše shrnutých závěrů je možné říci, že zkoumané verbální perifráze se sice za určitých okolností používají a dodávají textu nový významový nebo stylový odstín, zároveň se však jedná spíše o okrajovou záležitost. Hlavním způsobem vyjadřování

⁶⁸ Hodnoty pro konstrukci *tulla + -neeksi* byly získány z webového korpusu.

budoucnosti ve finštině zůstává použití přezentu a žádná ze zkoumaných perifrází nemůžte být přijata jako běžný způsob vyjadřování budoucího času ve finštině.

Za zmínku ovšem stojí zřejmý rozpor mezi běžným územ a doporučeními jazykových odborníků. Jak bylo zmíněno v kapitole 2. 5., někteří lingvisté, například Osmo Ikola a Matti Vilppula, zastávají názor, že verbální perifráze s významem budoucího času by se měly používat výhradně v těch případech, kdy by při použití pouhého přezentu nebylo jasné, zda mluvčí vztahuje svou výpověď k přítomnosti, nebo k budoucnosti. Naopak je zbytečné tyto konstrukce používat tam, kde je z kontextu zřejmé, že se jedná o budoucnost, protože ta je tak vyjádřena vlastně dvakrát. Přesto se u všech zkoumaných perifrází vyskytly případy, kdy se mezi slovy vloženými mezi pomocné a plnovýznamové sloveso objevila například právě časová adverbiala odkazující k budoucímu bodu – obvyklé bylo zejména *pian* (brzy), *sitten* (pak, potom), *ikuisesti* (navždy, věčně), ale i další příslovce uvedená v kapitolách 4. 2. 1., 4. 2. 2., 4. 2. 3. a 4. 2. 4. To dokazuje, že jazyk žije svým vlastním životem a v úzu se tyto konstrukce používají navzdory snahám je mýtit jako nefinský prvek či jejich výskyt alespoň omezovat.

Na otázku, zda překladové texty ovlivňují použití zkoumaných opisných vyjádření futura, není snadné a ani možné objektivně odpovědět. V případě *olla* + *-vA* a *tulla* + *-neeksi* jsou čísla ovlivněná použitým materiálem. U první z konstrukcí je příčinou vysoký počet jeho výskytů ve dvou dílech Miky Waltariho, které představují velký díl zkoumaného textového materiálu. U druhého spojení je problematický velmi nízký celkový počet výskytů, pouhých 6 vět v překladových a jen 3 věty v originálních textech.

U konstrukce *olla* + *-mAssA* studie ukázala, že její četnost v užití (ve významu budoucího času) navzdory očekávání převažuje u originálních textů. Nakonec jen spojení *tulla* + *-mAA*n se vyskytlo častěji v překladech než v originálních textech, a to zvláště v dílech přeložených z češtiny. Přesto ani v tomto případě nejsou výsledky opravdu jednoznačné, rozdíl v hodnotách u originálních textů a u překladů z češtiny není tak vysoký, jak by se možná dalo čekat.

Abychom mohli přesvědčivě odpovědět na otázku, zda se zkoumané verbální perifráze v překladovém jazyce skutečně používají častěji nebo jinak než v originálních textech, bylo by nutné mít k dispozici větší množství textů z rozmanitějších zdrojů. Získané výsledky ovšem postačují alespoň k tomu, aby bylo možné předpoklad, že se zkoumané verbální perifráze vyskytují v překladových textech častěji, zpochybnit.

Seznam použité literatury:

Korpus:

BENKO, V.: *Araneum Finnicum Minus*, verze 15.04. ÚČNK FF UK, Praha 2015. Dostupný z: www.korpus.cz, cit. 31. 3. 2016

FÁROVÁ, L. a VAVŘÍN, M.: *Corpus InterCorp – Finnish*, verze 8, 4. 6. 2015, ÚČNK FF UK, Praha 2015. Dostupný z: www.korpus.cz, cit. 31. 3. 2016

Sekundární literatura:

ALHO, Irja a Anneli KAUPPINEN. *Käyttökelioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2009. ISBN 95-174-6968-3.

BLÁHA, Ondřej. *Vyjadřování budoucnosti v současné češtině: (se zřetelem k ostatním slovanským jazykům)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2003-5.

IKOLA, Osmo. *Nykysuomen opas*. Turku, Åbo Akademis tryckeri, 2001. ISBN 95-129-1800-5.

LINDROOS, Hilikka Annikki. *Stručná mluvnice finštiny*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

KOCEK, J. a KOPŘIVOVÁ, M., KUČERA, K. (eds.): *Český národní korpus - úvod a příručka uživatele*. ÚČNK FF UK, Praha 2000. ISBN 80-85899-94-9.

NEKULA, Marek, Zdenka RUSÍNOVÁ a Petr KARLÍK. *Příruční mluvnice češtiny*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-710-6134-4.

NIKULIN, Markku. *Futuuri ja tulevan ilmaiseminen suomen kielessä*. Sivulaudaturtyö. Turun yliopisto, 2011. Dostupné z [www: http://www.doria.fi/handle/10024/95840](http://www.doria.fi/handle/10024/95840)

WHITE, Leila. *A Grammar Book of Finnish*. 2. ed., Finn Lectura, Porvoo, 2008. ISBN 978-951-7921-466.

Internetové zdroje:

Dotazovací jazyk. Český národní korpus: Wiki [online]. 2014. Dostupné z: http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:dotazovaci_jazyk, cit. 31. 3. 2016

HAKULINEN, Auli (päätoim.): *VISK - Iso suomen kielioppin verkkoversio* [online]. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 2008. Dostupné z [www: http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1542](http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1542), cit. 16. 4. 2016

IKOLA, Osmo. *Tulla-futuurin historiaa*. Kielikello - kielenhuollon tiedotuslehti, 3/1993, Helsinki. Dostupné z [www: http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=153](http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=153), cit. 3. 4. 2016

KOLEHMAINEN, Taru. *Tulla-futuuri – suomea vai ei*. Kielikello - kielenhuollon tiedotuslehti, 2/2007, Helsinki. Dostupné z www:
<http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1803>, cit. 3. 4. 2016

KORHONEN, Riitta. *Oi aikoja, oi tempuksia – Muutamia kysymyksiä aikamuodoista*. Kielikello - kielenhuollon tiedotuslehti, 3/2011, Helsinki. Dostupné z www:
<http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2398>, cit. 3. 4. 2016

Korpus. Český národní korpus: Wiki [online]. 2014. Dostupné z:
<http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:korpus>, cit. 31. 3. 2016

Korpus InterCorp verze 8. Český národní korpus: Wiki [online]. 2014. Dostupné z:
<http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp:verze8>, cit. 31. 3. 2016

Korpusy Aranea. Český národní korpus: Wiki [online]. 2014. Dostupné z:
<http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:aranea>, cit. 31. 3. 2016

Referenční korpus. Český národní korpus: Wiki [online]. 2014. Dostupné z:
<http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:referencni>, cit. 31. 3. 2016

VILPPULA, Matti. *Onko tulla-futuuri tarpeeton?* In: Kielikello - kielenhuollon tiedotuslehti, 2/1993, Helsinki. Dostupné z www:
<http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=139>, cit. 3. 4. 2016

Slovníky:

LINDROOS, Hilikka. *Suomi-Tšekki-Suomi taskusanakirja*. WSOY, Juva, 1984.
ISBN 951-0-08745-9.

Kielentoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy, [online]. 2016.
Dostupné z: <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>